

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

_____ О.Г. Брежнєва
«__» _____ 2021 р.

**«ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта»
Яблонської Альони Андріївни

Науковий керівник:

Щербакова К.Й., к.п.н., професор кафедри
дошкільної освіти

Науковий консультант:

Яйленко В.Ф. ст. викладач кафедри
дошкільної освіти

Рецензент:

Щербакова Н.М., к.пед.н., доцент кафедри
педагогіки, Бердянського державного
педагогічного університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«__» _____ 2021 р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	11
1.1. Психолого-педагогічні основи проблеми виховання любові до рідного краю у дітей дошкільного віку	11
1.2. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку.....	17
1.3. Виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.....	22
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАНOSTІ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	47
2.1. Педагогічна діагностика вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку	47
2.2. Організація роботи з виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.....	57
2.3. Перевірка ефективності проведеної роботи.....	64
Висновки до розділу 2.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Виховання любові до рідного краю у дітей дошкільного віку - це складний педагогічний процес, що ґрунтується на міцній цілеспрямованій виховній системі, яка містить: ознайомлення дітей з культурою, традиціями та звичаями українського народу через всі види дитячої організованої та самостійної діяльності - ігри, працю, побут.

З досвіду суспільного розвитку відомо, що однією з найпотужніших сил у формуванні єдиної держави, тобто України за її конституцією, є національна самосвідомість її громадян. Національно свідомі люди – це патріоти Вітчизни, які небайдужі до сьогодення і майбутнього своєї країни, готові поступитися особистими інтересами та брати активну участь у їх розвитку [27,с.43].

Саме тому система освіти має все робити для того, щоб підвищувати рівень національної самосвідомості підростаючого покоління, найперше це стосується дітей дошкільного віку - майбутнього нашої держави. Вирішальну роль у цьому повинні відігравати заклади дошкільної освіти як перша ланка в системі неперервної освіти в Україні.

Заклад дошкільної освіти відіграє важливу роль у вихованні дітей, формуванні любові до Батьківщини, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Адже все, що робиться з дитиною в період навчання та виховання в дитячому навчальному закладі, визначає подальший успіх процесу формування характеру, світогляду та загального розвитку.

Одним із найважливіших виховних завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, поваги до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українців, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля [23,с.59].

Базовий компонент дошкільної освіти, як державний стандарт, визначає зміст ознайомлення дітей з основними поняттями, які повинна оволодіти дитина дошкільного віку, а саме: що таке «держава»; «народ»; «людство», з правами та обов'язками громадян України: «що країна, в якій проживає дитина, це – Україна. Дитина любить і пишається своєю країною, її ландшафтом, працьовитими та талановитими людьми, співучою мовою, своїми традиціями. Знає і поважає державну символіку. Усвідомлює свою приналежність до українського народу» [2,с.75].

Згідно Концепції дошкільного виховання в Україні, програма передбачає розвиток національної культури дітей, що сприяє загальнолюдському надбанню демократії, гуманізму, совісті, честі, гідності та громадянства. Виховання дітей на історичному минулому, що формує у них патріотизм та інтернаціоналізм: «Найважливішими цінностями нашої національної культури є самостійність, самобутність, самосвідомість, самодіяльність, індивідуальність і унікальність дитини, її особистісний спосіб буття. Формування цінностей і громадянської позиції дітей та молоді має здійснюватися на прикладі самовизначення та героїчної боротьби українського народу за власну країну, за свободу, єдність та національні ідеали, зокрема, від княжої доби, українських козаків, українських січовиків, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки» [5].

Актуальність проблеми обумовлена необхідністю виховання любові до рідного краю, починаючи з дошкільного віку. У цей період відбуваються культурно-ціннісні орієнтації, духовно-етичні засади особистості дитини, розвиток емоцій, почуттів, думок, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення світу.

Любов до Батьківщини починається з любові до країни, на якій народилася людина і де пройшло її дитинство. Батьківщину слід розглядати

як соціокультурний, філософсько-психологічний виховний феномен, що має потенціал для особистісного розвитку та соціалізації дітей дошкільного віку.

З давніх-давен українці вчили своїх дітей любити і дбати про свою землю. Адже людина – це дзеркало свого народу, середовища, в якому вона живе, оточення. Тому необхідно виховувати у дітей почуття любові до Батьківщини і прославляти всю її красу: багатство і родючість землі, красу природи, людей – трудівників.

Щоб повною мірою оцінити сьогодення, діти повинні знати свій край та свою історію. Зв'язок минулого з сучасним в змрію дитини вирости в щасливому майбутньому, допоможе зрозуміти і полюбити Батьківщину.

Вітчизна постає в ознайомленні дошкільників як культурна цінність, середовище життєдіяльності, саморозвитку дитини, когнітивний простір світу та його моделі; освітнє середовище та громадянський, екологічний та мистецький простір творчої діяльності. Любов до Батьківщини є визначальним чинником суспільної активності, громадянської позиції та позиції дітей. Поняття любові – це інтерес і повага до землі, потреба оцінити її як середовище розвитку особистості, знайти і зберегти в ній її красу і здатність примножувати та інтегрувати прагнення до демонстрації морально-естетичного ставлення до архітектурної форми, бажання відтворювати їх у власній роботі.

Успішний розвиток дитини при ознайомленні з рідним краєм, можливий лише тоді, коли вона активно взаємодіє з навколишнім світом, емоційно і практично, через гру, спільну роботу, спілкування, роботу, навчання, різноманітні види діяльності, властиві дошкільному дитинству.

У психолого-педагогічній науці накопичений багатий досвід у галузі теорії виховання любові до рідного краю, що значною мірою визначило сучасний підхід до цього питання таких вчених, як: І. Беха, К. Чорної, О. Вишневського, А. Богуш, В. Сухомлинського, С. Русової та інших.

Праця С. Русової «Націоналізація дошкільного виховання» сьогодні має

принципове значення. Найголовніше, наголошує вона, «...аби навчання дітей з самого початку було збудоване на тому рідному ґрунті, на якому зростає дитина, щоб воно було міцно зв'язане тими враженнями, що їх заклала в багату душу дитини сім'я, рідна хата» [42, с. 44].

С. Русова надала перелік конкретних способів, за допомогою яких вихователь зумів би захопити розум й душу дитини, щоб вона могла розвинути у дитини прекрасне і світле почуття любові до країни та її народу [42, с. 69].

Основна думка педагогічної спадщини В. Сухомлинського – це синівська вірність до Батьківщини, землі і народу [54, с. 25].

Видатний педагог неодноразово наголошував, що справжнє народження дитини як громадянина, мислячої та натхненної благородною ідеєю особистості, трудівника, борця за торжество правди і щастя, відбувається і відображається тоді, коли діти відчують себе частинками народу. Як сонячний промінь, що сяє на краплині води, відображається історія цієї країни багатовікової давності, її велич і слава, любов і надія [55, с. 65].

Він вважав, що джерелом виховання сильного почуття любові до Батьківщини є захоплення матір'ю, батьком, любов'ю до рідного краю, велич Батьківщини, минуле і важке сьогодення. На думку В. Сухомлинського, формування особистості включає знання, розуміння дітей рідного краю, розуміння душі.

Своєю практичною роботою відомий педагог-гуманіст стверджував, що «добрі емоції вкорінюються в дитинстві, а людяність, доброта, гідність і доброта народжуються з праці, турботи, хвилювання про красу світу» [56, с. 103].

А. Богуш відзначає доцільність регіонального підходу до виховання любові до батьківщини та рідного краю. «Виховання патріотизму, патріотизму в широкому розумінні – любові до Батьківщини, відданості народу, готовності до самопожертви і подвигів» [5, с. 34].

Особистісне виховання потребує, перш за все, вдосконалення навчально-виховного процесу з урахуванням особливостей кожної дитини. Навчальна програма в сучасних дошкільних закладах вимагає збагачення способу роботи з дітьми над питаннями того, що вони знають про рідну країну, організованої форми роботи.

Знайомство дитини з рідною країною є ефективним, якщо дотримуватися умов:

- емоційно-виразне спілкування дітей і вихователів, що викликає інтерес, сприяє глибшому осмисленню матеріалу та сприяє формуванню емоцій у дітей.
- систематичне та узгоджене стимулювання та підтримка у дітей допитливості та вміння спостерігати, широкий спектр способів, прийомів, засобів і форм організації дітей;
- залучення вихователів до організації відповідного середовища та батьків, інших дорослих [5, с. 47].

За В. Бондарем, ефективність та успішність виховання любові до рідного краю визначається можливим за умов формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості [3, с. 11].

Водночас слід зазначити, що в сучасних умовах цілісної наукової концепції виховання любові до Вітчизни ще не створено. Практикуючі педагоги задають багато питань з цього приводу, у тому числі: що входить сьогодні в зміст виховання, якими засобами потрібно його здійснювати тощо.

Характерною особливістю досліджень, пов'язаних з вихованням любові до рідного краю дітей дошкільного віку, є звернення до окремих аспектів проблеми. Так, в роботах Т.Н. Доронової досить виразно простежується ідея патріотичного виховання, але поняття «виховання любові до рідного краю» не використовується; в дослідженні С.Н. Ніколаєвої виховання любові до рідного краю розглядається в руслі екологічного виховання; Т.С. Комарова, Т.А. Ротанова, В.І. Логінова, Т.З. Бабаєва, Н.А.

Ноткіна, О.Л. Князева, М.Д. Маханєва, Е.В. Пчелінцева; Л.Е. Ніконова, Е.І. Корнеєва і інші роблять акцент на залучення дітей до культурної спадщини народу. Дослідники С.А. Козлова і Т.А. Кулікова пропонують вирішувати проблему виховання любові до рідного краю дітей-дошкільників через пізнання ними Батьківщини.

Таким чином, ґрунтуючись на актуальності та недостатній розробці теоретичного та практичного аспектів цієї проблеми було обрано тему дослідження: **«Виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку».**

Об'єкт дослідження: процес виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментальним шляхом перевірити комплекс форм та методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

На основі мети дослідження визначені такі **завдання:**

1. Вивчити та проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження.
2. Виявити особливості виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.
3. Виявити критерії та показники визначення рівнів вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність комплексу форм та методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку буде здійснюватися більш успішно якщо:

- підвищити рівень оволодіння дітьми достатнім об'ємом знань та уявлень про навколишній світ – свій край, свою країну, родину, людей, що живуть навколо;

- використовувати ціннісні орієнтації особистості, їх емоційне засвоєння, що визначається й закріплюється у діяльності;

- створити умови розвитку особливої поведінки, орієнтації, діяльності, колективні та трудові уміння, спілкування рідною мовою, дотримання обрядів, залучення до громадського та культурного життя, шанування національних та родинних традицій, що в кінцевому підсумку визначає етнічні норми поведінки особистості.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативно-правових актів, освітніх програм з метою порівняння і зіставлення різних поглядів на суть та умови виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку; емпіричні спостереження, бесіди, педагогічне прогнозування, педагогічний експеримент який використано з метою перевірки ефективності комплексу методів і прийомів; методи статичної обробки: кількісний та якісний аналіз емпіричних даних.

Теоретичну основу дослідження є психолого-педагогічні положення з проблеми патріотичного виховання (І. Бех, А. Богуш, Н. Бондаренко, Н. Гавриш, І. Газіна, М. Качур, К. Крутій, Л. Кокуєва, О. Корнеєва, В. Лаппо, Л. Никонова, О. Стаєнна, В. Степова, Л. Шкрєбтієнко та інших).

Експериментальна база дослідження: Експериментальна робота виконувалася на базі комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла-садок №140 «Пролісок» департаменту освіти Маріупольської міської ради в Донецькій області.

Основні етапи дослідження.

Перший етап (2020) - підготовчий, в процесі якого був здійснений теоретичний аналіз проблеми, визначений рівень її розробленості в науці,

понятійний апарат дослідження, розроблена програма дослідження.

Другий етап (2021) - основний, в ході якого були виявлені критерії, показники і рівні вихованості любові до рідного краю у старших дошкільників, розроблений і апробований комплекс форм та методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

Третій етап (2021) - завершальний, в процесі якого були підведені підсумки дослідно-експериментальної роботи, здійснений аналіз її результатів, уточнені теоретичні висновки, основні ідеї і положення.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в тому, що уточнено суть патріотичного виховання дітей дошкільного віку, визначені критерії, показники і рівні вихованості любові до рідного краю у старших дошкільників; уточнений комплекс форм та методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні комплексу методів і прийомів виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Зміст дослідження викладено на 88 сторінках, з них 80 – основного тексту. В тексті містяться 3 таблиці та 2 малюнка. Список джерел містить 98 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психолого-педагогічні основи проблеми виховання любові до рідного краю у дітей дошкільного віку

Нове покоління людей живе і розвивається в певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей національного устрою країни. Це важке і суперечливе третє тисячоліття, в якому багато людей розвивають інтерес і повагу до своєї етнічної ідентичності, етнічної культури, етнічної історії та рідної мови.

Тому одним із важливих виховних завдань, визначених українським законодавством «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, поваги до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, національної та рідної мови, національних цінностей, а також цінності українців та інших країн і народів, їхнє свідоме ставлення до себе, свого оточення та довкілля» [12, с.31].

Історично кожне покоління завжди піклувалося про те, хто прийде на зміну, а хто збільшить багатство нації. А завдання виховання патріотизму завжди було одним із найважливіших.

Сьогодні при реформуванні системи освіти в Україні, в тому числі дошкільної, питання формування характеру з високими моральними якостями набуває великого значення.

Не випадково базові складові дошкільної освіти стверджують, що: патріотизм дошкільників ґрунтується на турботі про своє найближче оточення (сім'я, батьківський дім, рідне місто, село), яке вони щодня бачать і сприймають як власне корінне населення [2].

Питання любові дітей до рідного краю в минулому розробляли багато педагогів: С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Тому К. Ушинський вказував, що, розповідаючи дітям про рідне місто, він повинен пристосовуватися до горизонтів кожного регіону, враховуючи «місцевий інстинкт», що виявляється в любові дитини до краю, в якому вона народилася і зросла [61, с.26].

У місцевій традиції він бачив, перш за все, потужний потенціал виховання любові до своєї країни. На думку К. Ушинського, природу слід вивчати від знайомого до загального, від близького до далекого. Він наголошував на необхідності розвитку у дітей розуміння взаємозалежності природних процесів, уміння бачити регіон у цілому, з усіма особливостями природи, життя населення, економічного розвитку. У кожному окрузі педагоги заявляли, що «повинно бути зосереджено на історичній, географічній, етнографічній та статистичній інформації, яку педагоги повинні вміти використовувати та закласти міцну основу для моральних почуттів, гуманізму та милосердя» [61, с. 27].

Визначаючи основні аспекти виховання дітей, К. Ушинський вважав, що справжня любов до батьківщини має поєднуватися зі знанням мови, мистецтва, найкращих традицій і звичаїв. За його словами, виховувати патріотів – це виховувати у дітей почуття обов'язку, відповідальності, громадянськості та високої гідності за свою малу країну. К.Ушинський цілком справедливо сказав, що навчання рідній мові є основою і найважливішим предметом будь-якої освіти. Дитина, яка володіє мовою своїх батьків, приєднується до корінної культури, в якій формуються «коріння духовності».

Серед окремих наук, які найкраще задовольняють допитливість дітей, С. Русова виділяє природничі науки. Вона закликала вихователів інформувати дітей про реалії їхнього оточення, перебуваючи в

безпосередньому контакті з природою, оскільки кожна пора року – весна, літо, осінь і зима – надихає на діалог і спонукає до відповідних дій. сад, кавун) треба показувати дітям у реальному житті, а не на картинках. Щоб діти могли його підняти, понюхати та спробувати...» [42,с. 44].

У працях «Моральні заповіді дитинства і юності», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка» В.О. Сухомлинський глибоко розкриває проблему виховання любові до Батьківщини. Вченими-освітянами була розроблена цілісна виховна система любові до Батьківщини. Кожен учень бере безпосередню участь у житті суспільства. Велике значення педагоги надають емоційному сприйняттю дітьми науки, природних об'єктів. Він був переконаний, що найважливіше в моральному вихованні – спонукати дитину до добрих і благородних вчинків, навчити її глибоко проникати в духовний світ.

Василь Олександрович завжди наголошував на необхідності вчити дітей розуміти природу та дбати про її збереження та примноження. За його словами, найважливішими умовами виховання ставлення до бережного ставлення до природи є знання та дослідження на материка, а також активна практична діяльність.

На думку В. Сухомлинського, пізнання і вивчення природи материка слід починати зі спостережень за природою. Тому що спостереження допомагає створити цілісну картину навколишнього середовища.

Найбільше значення В. Сухомлинський приділяв дітям і тому, як мати безпосередній контакт з природою. «Відведи дітей у ліс, на річку, на луг», - сказав він.

Природа є комунікатором естетики через свої кольори, звуки, форми, запахи та рухи. Дошкільнята в силу своїх психологічних особливостей емоційно чутливі до яскравих, неповторних і виразних речей. Тому є широкі можливості для виховання у дошкільників морально-естетичного ставлення

до рідного краю. Навчальна програма має бути збалансованою, щоб діти, які захоплюються красою рідної землі, могли подбати про долю прекрасного.

В. Сухомлинський вважав, що «... захоплення красою – це лише перший бутон добрих емоцій, який необхідно розвивати і стає активним потягом до діяльності» [56, с.65].

Своєю практичною роботою відомий педагог-гуманіст сказав: «Добрі емоції кореняться в дитинстві, а людяність, доброта, гідність і доброта народжуються з праці, турботи та турботи про красу світу» [56, с. 66].

Аналіз сучасної наукової літератури показує, що виховання любові до Батьківщини починається з дошкільного віку і є невід'ємною частиною морального (патріотизму) виховання. Моральне виховання дітей дошкільного віку – це цілеспрямована взаємодія дорослих і дітей для формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвиток моральної мотивації та навичок поведінки учнів. Патріотичне виховання – це процес виховання у дітей патріотизму (любові до Батьківщини, відданості Батьківщині та Батьківщині) [49].

Людина не може бути громадянином, якщо вона не готова віддати своє життя за любов до Вітчизни, за примноження багатства, за збереження честі і слави, а в разі потреби – за свободу і незалежність.

Аналізуючи академічні дослідження, можна побачити, що виховання любові до Батьківщини як моральної якості має абсолютне значення. Враховуючи це, педагогічні джерела поєднують ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, етнографією, художніми засобами, власне діяльністю дітей (праця, спостереження, ігри, творчі заняття тощо), народними та державними святами.

Основними напрямками патріотичного виховання дошкільників є:

- формування уявлень про сім'ю, родини, роди та родоводи;
- краєзнавство;
- знання явищ суспільного життя;

- формування знань про історію країни, національні символи;
- знання традицій і культури народу;
- формування знань про людство [49, с.29].

Виховання любові до Батьківщини означає формування у дитини комплексу певних знань, особистісних якостей і рис особистості, що є основою певного мислення та спонукальних сил у повсякденних діях, діях і вчинках. Йдеться про:

- патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність і мужність, громадську ініціативу і дію, готовність працювати на процвітання країни, її захист, підвищення її міжнародної репутації.
- повагу до Конституції, законів Держави Україна, прийнятих у ній правових норм, сформована потреба у дотриманні;
- повне знання української мови, постійну зацікавленість у підвищенні своєї репутації;
- повагу до батьків, корінного походження, традицій та історії, а також визнання батьків представниками, спадкоємцями та наступниками корінних народів;
- дисциплінованість, працьовитість, творчість і турботу про природу та екологію рідної землі;
- фізичну досконалість, моральну чистоту, високу художньо-естетичну культуру;
- гуманність, повагу до культури, традицій та звичаїв інших народів, які проживають в Україні, високу культуру міжнаціонального спілкування [49].

Для того, щоб діти стали справжніми громадянами, творцями власної долі (що покликана забезпечити незалежна українська держава), виховуючи їх у освіті, домі, в садку, школі, духовності, культурі, історичному настрої, мисленні, існування корінних народів.

У працях Л. Артемової, А. Богуша, Г. Ващенко, Т. Кузь, Т. Поніманської та ін., цілеспрямоване виховання любові до Батьківщини показує, що любов до близьких людей має поєднуватися з формуванням таких самих установок у соціальне життя. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах. Однак лише ознайомлення із суспільним життям не вирішує завдань виховання любові до рідного краю. Водночас не можна ігнорувати значущості ознайомлення дітей з історією і сучасністю рідного краю, іншими суспільними явищами.

А. Богуш говорить: «Виховання патріотизму, патріотизм в широкому розумінні – це любов до Батьківщини, відданість народу, підготовка до жертвності і подвигів» [5].

Одним із головних напрямків виховання любові до Батьківщини є краєзнавство.

Краєзнавство у дошкільному закладі А. Богуш та Н. Лисенко розглядають як організовану і керовану педагогом багатогранну пізнавальну пошуково-дослідницьку, суспільно-корисну працю дітей, спрямовану на комплексне вивчення рідного краю (природа, побут, господарство, культура), з посиленою участю їх в охороні та збереженні здобутків національної культури і навколишньої природи. Краєзнавство є однією з важливих основ у зміцненні зв'язку дитячого садка з життям, працею дорослих [12].

Об'єднуючи в собі навчально-пізнавальну, пошуково-дослідницьку і суспільно-корисну діяльність дітей, краєзнавство володіє великим виховним потенціалом. Це зумовлено насамперед тим, що природа, суспільне життя і праця, економіка, культура, історичне минуле рідного краю - невичерпні джерела пізнання, формування національної самосвідомості і світогляду особистості, її всебічного і гармонійного розвитку на основі сприйняття навколишнього.

Краєзнавство як педагогічна категорія включає поняття «рідний край».

Поняття «край» досить умовне. Це, як правило, порівняно невелика частина території, кордони якої визначають залежно від того, хто і з якою метою має її визначати. Для дитячого садка край - це мікрорайон, у межах якого знаходиться дошкільний заклад. Тут проводяться спостереження, прогулянки, екскурсії, подорожі, здійснюється науково-дослідницька та природоохоронна діяльність. Крім того, під рідним краєм розуміють адміністративний район, область, державу.

Отже, ступінь локальності, тобто територіальний компонент, не може вважатися найістотнішою ознакою поняття «рідний край». Визначальними у цьому понятті є соціальні компоненти: трудова діяльність і побут народу, традиції, суспільні відносини, духовні і матеріальні цінності – все це становить суть національного в кожного народу.

Тому місцеві знання корисні для багатогранної діяльності дітей, навчання, дослідження (результати природоохоронної діяльності даються в дитячому садку), а також соціально.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що моральне виховання дітей дошкільного віку – це цілеспрямована взаємодія дорослих і дітей для формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних спонукань і навичок поведінки.

Патріотичне виховання - виховання любові до Батьківщини, виховання любові до Батьківщини, відданості Батьківщині і народу.

Одним із головних напрямків виховання любові до Батьківщини є краєзнавство. Краєзнавство - вивчення природного, соціально-економічного та культурного розвитку краю: мікрорайону, дитячого садка, села, міста, району, області, країни.

1.2. Особливості виховання любові до рідного краю у дітей дошкільного віку

Процес ознайомлення дітей з рідним краєм в дошкільному віці має свої особливості та завдання. Виховання любові до Батьківщини є однією зі складових системи гармонійного розвитку дошкільників. Основою є певний обсяг знань, узагальнених національними стандартами дошкільної освіти в Україні.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти основними складовими дошкільної освіти в Україні є історичний підхід до виховання любові дітей дошкільного віку до рідного краю, усвідомлення етнографічних, українських та краєзнавчих знань [4].

Цілеспрямоване виховання любові до рідного краю повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах.

Для розвитку любові до своєї країни важливо точно визначити вік, у якому можна ефективно розвивати патріотизм і любов до рідного краю.

Найбільш сприятливим для початку системного виховання любові до Батьківщини є середній дошкільний вік, коли особливо активний інтерес дітей до суспільного світу та суспільних явищ.

Вже у молодшій групі діти повинні знати назву свого рідного міста (села), а в середній групі дитина повинна мати уявлення про рідне місто. Тому її називають батьківщиною, як і її батьки. «Наша Батьківщина — Україна» [4]. Діти повинні знати, що люди, які мають спільну Батьківщину — це народ, а люди, які народилися та живуть в Україні, — це українці. Мова, пісня, повага до старших, любов до дітей і любов до родини передаються з покоління в покоління. Основними складовими української дошкільної освіти є формування у дітей уявлень про історію рідного краю (села),

походження назв та назв вулиць, географічні та історичні пам'ятки рідного краю.

Важливим напрямом виховання любові до батьківщини є заняття етнографією, вивчення культури, побуту та звичаїв корінних народів.

Дошкільнята знають культурні та матеріальні цінності своєї родини та народу, пояснюють стосунки людини з минулими та майбутніми поколіннями, розвивають розуміння сенсу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Велику роль у вихованні дітей любові до своєї Батьківщини відіграють народні традиції: історично сформований і переданий досвід, звичаї, ставлення, смаки та кодекси поведінки (повага до старших, турбота про дітей, святкування ювілеїв тощо).

З традицією тісно пов'язані народні звичаї – усталені правила поведінки, звичний, визнаний і необхідний; форми, що розкривають народні традиції (як привітатися, як зайти в гості тощо).

Долучаючись до народознавства, діти поступово утвердяться в думці про те, що всі країни, в тому числі й Україна, мають спільні для всіх людей звичаї.

Знаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, прислів'я, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівські іграшки), поступово завойовують все більш або менш цілісний погляд, втілений у художньо-тематичній самобутності творчості українців.

Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників. При цьому вихователь повинен не стільки піклуватися про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей. У дошкільньому віці вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії.

Говорячи про принципи і напрямки дошкільного виховання, І. Бех, зокрема, наголошує на необхідності дотримання принципу національної спрямованості, який передбачає формування в дітей самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливого ставлення до його культури [2, с. 14].

Сучасні вчені особливо підкреслюють важливість дошкільного дитинства. Зокрема, О. Кононко визначає цей період як період появи та становлення особистості, закладає основу її цінності та формує первинний світогляд. Дошкільне дитинство дослідники відносять як особливий вік життя, протягом якого «...діти за допомогою дорослих відкривають себе як біологічну та психологічну реальність у своїй індивідуальній діяльності» [16, с. 24].

Значення дошкільного віку в житті людини важко переоцінити. Це найперший період фізичного та психічного розвитку дитини, початкове формування якостей і властивостей, що формують її особистість. За словами Н. Міщенко, «...Діти з перших днів життя вбирають національний і суспільний дух, які формують типові особистісні риси та якості, притаманні їм самим, а не іншим».[26, с. 17]. Очевидно, лише так можна залучити наступне покоління українців до культурних традицій народу.

Реалізація програми національного виховання у дошкільних навчальних закладах вимагає врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку. Відповідно до цього слід організовувати і проводити освітньо-виховний процес. Саме тут на допомогу приходять розроблені вітчизняними й зарубіжними вченими різноманітні теоретичні положення про безперервність, поетапність та наступність виховного процесу.

О. Вишневський виділяє три етапи формування національної самосвідомості. Перший із цих етапів він називає етапом раннього етнотериторіального самоусвідомлення (етніфікації), під час якого, на думку

вченого, «закладаються коріння виховання любові до рідного краю» [9, с. 14].

За теорією О. Вишневського, саме на першому етапі дитина усвідомлює свою етнічну приналежність. З перших днів життя дитина формується під впливом рідної мови, колискових пісень і оповідань від бабусі. Підростаючи, вона бере участь у народних святах та обрядах, розучує народні пісні, бере участь у курсах народної творчості тощо.

Діти дошкільного віку беруть активну участь у народному побуті (колядки, гуляння, вечорниці, писанки, вертепи тощо). Традиції, звичаї та обряди мають глибокий вплив як на освіту, так і на національну, оскільки вони завжди підтримуються громадською думкою і періодично повторюються.

У сім'ях та дитячих садках діти вчать поважати видатних діячів історії та культури України, шанувати ідеали, за які вони боролися, брати участь у вшануванні їх пам'яті.

У ранньому віці також формуються рідні міста, родини, корінні села, культу предків, дитина знайомиться з національними та етнічними символами.

Оскільки для дошкільнят характерні етапи казково-міфологічного ставлення до етнічного світу, то їх уявлення про себе в етнічному світі формується через казкові та містичні образи, представлені в міфах, казках і легендах, народних іграх.

У процесі приєднання до народної мудрості вона переживає кожну дію з тим «культурним героєм», з яким свідомо ототожнюється. Тому формування у дошкільників етнічної самосвідомості переважно відбувається на основі казкових та міфологічних уявлень про світ.

Життя людини складається з певних проміжків часу, призначених для сприйняття певних видів інформації, створення сприятливих умов для дії тих чи інших елементів психологічного, соціального та емоційного впливу. А

головне – не запізнюватися, не упустити момент, коли ваші виховні зусилля дадуть найкращий ефект, а робота, яку виконує педагог, дасть високі результати.

Діти старшого дошкільного віку вже мають певні знання про своє місто, рідне місто. Коло інтересів і думок значно ширше, тому основні елементи дошкільної освіти особливі для зручності свідомого пізнання дитиною навколишнього середовища. Варто звернути увагу та вибрати навчальні матеріали для вивчення рідного краю, виховання любові до Батьківщини.

Тому дошкільне дитинство є дуже важливим періодом для формування характеру. У цей час формуються основні людські якості, основа світогляду, ставлення до себе, свого місця у світі. Це можливо завдяки інтенсивному розвитку фізіолого-психологічних особливостей дітей у цьому віці (відбувається формування словесної діяльності, мислення, уяви).

Саме в дошкільному віці закладається основа свідомості і самосвідомості (дитина сприймає суспільні цінності починає діяти відповідно до моральних норм). Цей період є найбільш сприятливим для формування основи національної самосвідомості (етніфікації), що пробуджує усвідомлення народу, любов і повагу до етнічних мов, традицій, символів, включає появу фундаментальних рис національного характеру.

1.3. Виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку

Любов до Батьківщини починається з любові до Малої Батьківщини, тобто до місця, де народилася людина, тобто з любові до рідного краю.

У зв'язку з цим дуже важливим є визначення мети, змісту та засобів виховання любові до рідного краю у дітей дошкільного віку.

До ефективних методів і форм виховання любові до рідного краю у старших дошкільників належать: подорожі лісами, парками та луками; розповідь вихователя; бесіди з цікавими людьми, узагальнюючі бесіди; Розгляд прикладу матеріалу; читання та підготовка романів; Запросіть членів сім'ї в дитячий садок. Зустріч з батьками поза садком на роботі [59].

Диференціації понять «рідна земля», «батьківщина», «рідний край», знаходженню відмінних риси та схожості сприяють спостереження на прогулянках та екскурсіях, на яких кожне поняття вихователь повинен мотивувати. Адже саме від цього залежить якість і конкретність поставлених завдань. Спостерігаючи, вихователь звертає увагу на яскраві і динамічні об'єкти (будується будинок, дитячий садок, хто будує, як зводяться стіни і т. ін.).

Увага на шостому році життя характеризується довільністю, тому вихователь може попередньо ставити перед дітьми завдання: звернути увагу на те, що нового з'явилося на твоїй вулиці, майдані? В нашому селі? Місті? Логіка спостережень кожного разу буде залежати від мети і тих завдань, які конкретно намітив собі педагог, від рівня обізнаності з місцевістю. Так, ознайомлюючи з містом, вихователь називає, на березі якої річки воно розташоване, а спостереження за нею відводить окреме заняття у формі краєзнавчої комплексної екскурсії.

У другу половину дня можна організувати «містичні вечори» про воду, річки, водні рослини та тварин, переглянути ілюстрації з альбому «Річки України».

Вихователі забезпечать високий рівень когнітивних навичок при активному використанні порівняльних методів під час екскурсій. Вихователі повинні залучити увагу дітей до виділення найбільш істотних характеристик рослин і тварин водойми та пошуку залежності цих характеристик, від швидкості водоростей, глибини річки, чистоти та температури води. При цьому необхідно підтримувати позитивні емоції та переживання дитини,

використовувати в читанні загадки, прислів'я, приказки, прикмети народних і письменників. На екскурсіях вихователь повинен давати дітям можливість все уважно обміркувати, скласти враження про навколишнє, досліджувати, а під час спостереження постійно задавати питання різного характеру (репродуктивні, дослідницькі, узагальнюючі).

Дошкільнята старшого віку вже мають певні знання про рідне місто, рідний край. Оскільки коло інтересів і роздумів дошкільників значно ширший, необхідно підбирати пізнавальний матеріал, який можна знайти з рідним містом, відповідно до базових складових дошкільної освіти, орієнтуючись на доцільність свідомого навчання дітей у навколишньому середовищі, сприяти вихованню любові до Батьківщини.

У кожному місті є багато чудових і цікавих місць, тому уявлення дошкільника про краєзнавство необхідно доповнити знаннями про історію та сучасні центри міста. Існує кілька видів діяльності, в яких діти пізнають історичне минуле та пам'ятні місця за допомогою різних методів, прийомів і засобів для досягнення своїх цілей. Одні заняття проходять у формі екскурсій, інші – у формі бесід, треті – у формі складання «путівників», «усних журналів» тощо.

Враховуючи вимоги основних будівельних блоків дошкільної освіти, вихователі повинні формувати у дітей «емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу». Тому багато занять присвячено ознайомленню дошкільників з працею дорослих у продукції міських підприємств, промислових підприємств материка. Діти можуть дізнатися, яку їжу вони готують у рідному місті. Діти можуть застосовувати ці знання в сюжетно-рольових іграх, малюнках та повсякденному житті. Слід звернути увагу на участь і роль батьків у соціальних процесах, що підвищують інтерес дітей до предметів і явищ світу [20]. Новим для старшої групи дітей є «країна», «Україна», «держава», «столиця». До шести років діти мають бути знайомі з наступним: що більше – місто чи село; що велике місто має центральну

частину і райони (мікрорайони); що найбільше місто – столиця – менше, ніж держава; що кожна держава має свою назву, наша держава – Україна. Вихователі розповідають дітям, в якій вони державі і яка багата наша країна на корисні копалини, яка багатонаціональна за складом; називає найбільші міста, річки, гори тощо. Провідні методи – взаємодія та діалог із допоміжними методами та технологіями.

Педагогам необхідно зосередити свої бесіди на усвідомленні зв'язків між окремими явищами (широкими територіями країни – багато міст і селищ тощо). Запитання та завдання на відтворення допомагають дитині згадати цікаві факти, приклади подій, знайомих середній групі. Діти аналізують різні особливості своєї батьківщини і дають змогу вихователям зрозуміти інформацію про відмінності кліматичних умов і залежність особливостей рослин і тварин. Під час бесіди використовуються літературні джерела, різноманітні малюнки, наочні зображення, ілюстрації, ТЗН, підтвердження, сумнівні запитання. Важливою частиною розмови є повідомлення назв найбільших міст України. Діти повинні запам'ятати їх і асоціювати з ключовими подіями та явищами [5].

Протягом року заплановано два-три заняття з цієї теми. Їхня головна мета – підтримка та зміцнення інтересу дітей до знайомства зі столицею, містом України та роботою, побутом та відпочинком її жителів.

Якщо діти мають достатньо узагальнені знання, то в останній бесіді вихователь має підвести їх до поняття «столиця», найважливіше місто країни. Вихователі розповідають дітям про історію Києва, видатних людей, історичні події, пов'язані із заснуванням і сьогоденням Києва, головні культурні та архітектурні пам'ятки Києва.

У старшій групі знайомство дітей з Батьківщиною має набути для дітей особливого змісту і варіативності. Ідеї місцевих знань сповнені історико-географічних аспектів, які дуже важливі як для розумового, так і для морального виховання. Педагоги значно розширюють знайомство дітей з

рідним містом (селом), збільшуючи обсяг інформації, а також тематичність. Наприклад, коли ви дізнаєтесь про місто чи містечко, історично слід починати з опису його назви та символічних символів, властивих їм. Так, як поселення минулих традицій, неодмінними атрибутами міста були герби та прапори. Кожен з них мав своє символічне і традиційне значення.

Дітей слід ознайомити з гербом міста. Вихователі поглиблюють уявлення дітей про людей, якими вони покликані, знайомлячись з вулицями та площами населеного пункту. Пам'ятники, рельєфи, меморіальні комплекси та байки є невід'ємними атрибутами вулиць і площ. Діти в цьому віці повинні дізнатися від своїх вчителів про сильні сторони знаменитостей, щоб вони могли зрозуміти, чим вони виділяються серед людей і країни.

Робота вихователів на цю тему включає прогулянки з дітьми, подорожі, зустрічі та бесіди з кращими людьми району, розгляд наочних ілюстрацій. Старші дошкільнята повинні вміти розрізняти історичне минуле України: поняття «місто», «село» та «країна».

Під час теми «Рідний край» має бути сформовано основні віхи становлення країни для України, історичне уявлення України про національного героя українського народу, тобто воїна за визволення та незалежність. у дітей дошкільного віку.

Педагоги можуть спланувати читання та розповіді для дітей про «Початок Української Держави» та «Героїв Давньої України». Мета даної роботи – допомогти дошкільникам чітко виділити Київську Русь від історичного періоду становлення України, через ознайомлення з пам'ятками культури та архітектури (Софійський собор, міст Золоті Ворота, пам'ятник Володимирі Великому, Києво-Печерська лавра, сучасні назви міст) дітям ознайомлюють наочний та пояснювальний матеріал про події минулого та сьогодення на честь князя). Для вирішення цих питань можна використовувати дитячу літературу.

Це такі твори як: А. Лотоцького «Княжа слава», «Володимир Великий», «Історія України», «Легендарні оповідання про початки Києва». Життєписи князів переплітаються з легендами, які діти слухають їх з неослабленим інтересом, а завдання вихователя полягає в тому, щоб уміло дібрати доступний дітям матеріал, орієнтуючись на ці інтереси, на обсяг попередньо набутих знань. Так, читаючи твори в обсязі теми «Початки Української держави», варто пригадати дітям, що запам'яталось їм про трьох братів і сестру і з чиїми іменами пов'язане заснування Києва. Чому саме так називається столиця України? Кілька запитань про пам'ятні місця столиці і її сьогодення підготують дітей до дальшої розповіді про Кия, Щека, Хорива, Либідь.

У старшій групі вихователь повинен пояснити дітям назви тих історичних пам'яток, які засвідчують сьогодні пошану і пам'ять про засновників столиці (річка Либідь, гори Щекавиця, Хоревіця). А в оповіданнях «Нові прихідці» та «Дивна данина» подано не тільки історичні аспекти.

Потрібно буде додатково уточнювати засвоєні наперед уявлення, розширювати й поглиблювати їх, вивчаючи назви вулиць, площ, пам'яток архітектури, історичних місць, сучасної роботи людей та їх околиць. Тому робота з ТЗН та іншими наочними та роз'яснювальними матеріалами в прогулянках та екскурсіях столицею, спрямованих на прогул, освітянам має бути зосереджена на аналізі архітектурного оздоблення столиці, національних традицій та сучасних інтерпретацій. Це те, на що діти звертають увагу, коли малюють, наносять і конструюють. Завдання вихователя – показати дитині красу та велич столиці, виявити традиції в назвах вулиць, розповісти про їхнє історичне минуле та сьогодення. Після цього вчитель називає найважливіші будівлі (за архітектурною цінністю та призначенням) історії архітектури. У цьому томі діалогу діти знову повертаються до княжих часів в історії пізньої України.

Одночасно з наочними та ілюстрованими матеріалами вихователі мають планувати використання дитячої літератури та народної творчості. У старшій групі дітям читають або вони слухають легенди про Київ, назви вулиць і площ, київські ночі. Про історичні та культурні пам'ятки Києва розповідають за віршами «Майдан Софії», «Три брати» Ю. Кругляка, «Київщина» Р. Завадович, «Серце України» І. Савицької та інші.

Наступна тема – формування уявлень про великі міста України. На заняттях попередньої групи слід зберегти часткове вираження дітей, а увагу дітей старшої групи відзначити своєрідність і неповторність цього міста. Знайомство з метрополією, обласним центром України, закладає основу концепції територіально-адміністративного поділу країни, зв'язків, які існують між містами (наприклад, транспортні, культурні).

Творчість вихователів полягає у вдалому виборі тематики цільових прогулянок та екскурсій для формування уявлень про сполучення між великими містами (залізничний, автомобільний, авіаційний, річковий та морський транспорт). У бесіді діти дізнаються про сучасні території та адміністративний поділ країни (для цього вихователі використовують карти, макети, ілюстрації), розповідають про свій життєвий досвід.

Розповідаючи про міста в Україні, освітянам необхідно позначити на карті чи глобусі річки, моря та передгір'я гір (рівнини України). У зв'язку з цією роботою уявлення про природу клімату стає глибшим і усвідомленим, щоб ми могли дізнатися про подробиці творчості дорослих, видатних людей краю, про корисні копалини.

Одночасно з цією роботою вихователь може планувати різні види діяльності з художньої, пісенної, музично-ритмічної творчості та роботи над фольклором.

На тему «Великі міста України» освітяни мають можливість врахувати попередні ідеї та повернутися до розмови про заселення дитячих місць проживання, поглибити та конкретизувати їх у новому обсязі.

Дітям дошкільного віку зручно інформувати про корисні копалини материка. Найкраще розпочинати зранку тренування. На першій прогулянці добре поговорити з дітьми про предмети природи, з якими вони вже знайомі, але ще не назвали мінерали (пісок, глина, крейда, каміння, мінеральна вода, сіль).

Кожен матеріал дається дітям через призму конкретно-прикладного значення: піском граються, посипають доріжки; крейдою малюють; сіль вживають у їжу тощо. У бесіді з дітьми вихователі повинні інформувати людей про всі речовини, які є на поверхні землі і є корисними та необхідними для людей. Запропонуйте переглянути їх і пояснити назви (від слова мінерал – розкоп). Важливо відзначити, що більшість з них лежить на поверхні. Вони є земними багатствами. Частина корисних копалин знаходиться під землею і видобувається спеціальними комбінаціями, для цього будуються шахти, які є підземними ресурсами. Україна дуже багата на корисні копалини.

У другій половині планувалась робота з природними зразками та наочними даними, які пояснюють конкретні назви корисних копалин, народне господарство та їх використання в побуті. Наведено приклади використання вугілля, нафти, газу, торфу, мінеральної води тощо. Розглядаючи зразки та ілюстрації, необхідно виділити властивості, властивості та властивості мінералів, які допомагають дітям встановити зв'язок між тим, що зображено на картині, і тим, що існує в реальному житті. Вугілля опалює будинки і т. д. Газ використовується в побуті - приготування їжі; Торф розорює ґрунт у горщиках для садів, кімнатних рослин тощо. За потреби поясніть дітям, чим корисна олія, на прикладах. Використовується для виготовлення отворів для літаків, машин, тракторів тощо. Важливо доповнювати дитячі розповіді чи судження, викликати у дітей живий інтерес, формувати спостережливість і допитливість дітей.

Діти повинні бути зацікавлені пізнавати мінерали, коли вони їдять. Вода та сіль – це підземні ресурси України, без яких наше життя було б неможливим. Доречно згадати про значення води у водних рослинах, у житті людини, у житті рослин і тварин. Наприклад, від чого залежить смак чаїв, супів і компотів. Корисні копалини з нами на кожному кроці, тому ми повинні їх оберігати та економно використовувати.

Розкриття цієї теми передбачає використання технічних засобів навчання – діафільмів «Про воду, пісок, глину», «Про пісок», «Ще раз про глину», «Чорне золото», «Цілющі джерела» та багато інших, які мають бути у фільмотеці дошкільного закладу.

Один-два рази на квартал бажано запланувати прогулянку або екскурсію в кар'єри, де видобувають корисні копалини. Екскурсії слід планувати комплексно. Дидактична основа екскурсій – гірничі спостереження. Також урізноманітнює та матеріалізує уявлення дітей про характер праці дорослих у регіоні.

Сьогодні День держави та незалежності України. Тому темами розмови з дітьми є прапори, герби, гімн України. Перш ніж представити цю інформацію, вчитель підсумовує все, що діти знають про суміжні теми, наприклад речення та прапори рідного міста.

Вчені рекомендують вивчати і вивчати природу материка, починаючи із спостережень за природою, оскільки це допоможе створити цілісну картину навколишнього середовища. Спостереження, за словами В. Сухомлинського, викликає почуття радості, супроводжується короткими емоційними розповідями про об'єкт, привертає увагу до краси навколишнього світу, викликає бажання продовжувати спостереження, і має здійснюватися цілий рік. . Перебуваючи поблизу лісів, луків і ставків, важливо пам'ятати, що під кожним кушем, на деревах, на землі та в повітрі живе багато істот. Вони можуть пройти кілька кроків по лугах, голосно

кричати в лісі, порушувати звичний ритм життя своїх мешканців. Деякі з них залишилися без нір або злякано покинули гніздо.

Надмірний шум завдає великої шкоди природі. У лісі приємно чути звуки птахів, листя, струмків. Адже ці звуки захоплюють і малюють у природі [57, 88]. Гуляти на природі було приємним і щасливим заняттям. Ви повинні вміти поводитися з тваринами і рослинами. Птахи дуже чутливі до шуму, вразливі тварини під час розмноження, висиджування та навчання дитинчат. Є рослини, які є отруйними для своїх плодів, бульб, листя або насіння.

Добре гуляти в одному місці в різну пору року. Завдяки цьому дітям набагато легше спостерігати за сезонними змінами в природі.

Перед тим як збирати природні матеріали, їх потрібно підготувати заздалегідь. Наприклад, коли ви йдете гуляти в річку, ви можете взяти з собою сітку для лову жуків або плаваючих рослин. Це прозорий інструмент. Уважно оглянувши мешканців річки, відпустіть їх у воду.

За день до прогулянки дітям слід розповісти, куди вони йдуть і що збираються робити. Прибувши на місце, потрібно зосередити увагу дитини на особливостях ландшафту і допомогти їй відчувати красу літнього лісу з пишною зеленню, різнокольоровими килимами лісових галявинок, гучними пташиними хорами.

Дошкільнята задають багато запитань. Єдине, що потрібно пояснити, це те, що дитина сама не розуміє. Опис має бути коротким і розповідати лише те, що дитина сприймає для себе. Спостереження за предметами проводиться для ознайомлення дитини з новим, невідомим предметом. Кількість предметів не повинна бути великою. Для дітей старшого дошкільного віку кількість може бути обмежена трьома або чотирма. Ви можете привернути увагу питаннями. Емоційне усвідомлення предметів чи явищ у природі підкріплює поетичне слово. Дорослі можуть писати короткі вірші, співати пісні та розгадувати загадки.

Старшим дошкільнятам, які вже мають конкретні уявлення про природні об'єкти, пропонуються дидактичні ігри на порівняння предметів та розпізнавання їх як частин. Сюди входить, наприклад, гра «Впізнай листя дерева». Складніша мовна гра на заняттях, в якій діти повинні знати про рослини, деякі функції тварин і вміти про них говорити. Такі ігри, як «Квітковий магазин», «Овочевий магазин», «Впізнай предмети за описом» та «Коли це станеться».

Ми бачимо ті самі природні об'єкти майже щодня. Тому доцільно зосередити увагу дитини на багаторічних спостереженнях за розвитком рослин, змінами в різні пори року, поведінкою птахів. Завдяки цим спостереженням дитина помічає зміни в природі, розвиває інтерес та інтерес до навколишнього світу. Серед багатьох явищ і об'єктів природи доводиться вибирати втілення безпосереднього природного середовища.

Дуже важливо, щоб у вашої дитини були позитивні емоційні переживання, які врізалися в її пам'ять, коли вона познайомиться з новим предметом. Для цього використовуються дивовижні моменти. Прогуляйтеся по парку, розгадуючи загадки про дерева та квіти та відгадуючи загадки серед рослин. Загадки повинні мати найяскравіші ознаки появи рослин. Наприклад, береза («У мене є сестра: біла сукня, зелений капелюшок») або кульбаба («виріс білий клубок, вітер і клубок полетів»). Знайшовши потрібну рослину, попросіть дитину показати «сукню», згадану в загадці, і порівняти її з «сукнею» з іншого дерева. Шукайте в березі інші естетичні якості. Поясніть значення рослин для природи і для людей. Після цього потрібно розглянути березу на малюнку, прочитати і намалювати про неї вірші.

Причиною використання ілюстрованих матеріалів для інформування дошкільнят про природу є особлива привабливість ілюстрованих матеріалів для дошкільників і характер концептуального мислення. Врахування малюнків та ілюстрацій у роботі з дошкільнятами, перш за все, допоможе

розв'язати різноманітні завдання уточнення, закріплення та збагачення знань про природні об'єкти.

Розгляд ілюстрованого матеріалу відіграє важливу роль у збагаченні наявного досвіду дітей з природними об'єктами. Тварини на ілюстрації представлені в їх природному середовищі, що дозволяє дітям показати зв'язки тварин в умовах навколишнього середовища.

Ілюстрації є засобом формування уявлень про природні об'єкти в тих випадках, коли їх неможливо показати дітям у реальному житті. Наприклад, тваринництво у великих промислових містах.

Ілюстраційні матеріали мають важливе значення для виховання естетичних почуттів, формування гуманного ставлення до природи.

Для інформування дошкільнят про природу створені тематичні та сюжетні малюнки. Широко використовуються серії малюнків С. Веретеннікової «Домашні тварини», «Птахи», «Трав'янисті рослини», О. Соловійової «Чотири пори року», «Дикі звірі». В Україні видавництво «Мистецтво» випустило серію картин: «Дикі тварини» (автор З. Плохій), «Дошкільнята про ліси, луки, ставки», «Дошкільнята про природу» (автор Н. Яришева).

При ознайомленні дошкільників з природою материка слід використовувати технічні засоби навчання. Демонстрація фільмів, кінострічок та інших засобів навчання навикам є одним із джерел інформації, яка має великий емоційний вплив, що може викликати співпереживання, співучасті, збагачувати знання, впливати на морально-естетичний розвиток особистості.

Після перегляду робота з дітьми може мати різноманітні форми, наприклад, бесіди чи малювання на тему фільму, який ви дивитеся.

Важливе місце для знайомства з природою з дошкільнятами відведено на слайдах. Він має ряд важливих переваг перед фотографіями та діафільмами:

- Слайди не пов'язані з системою кадрів. Це дає змогу вихователям відбирати лише кількість викладачів, які відповідають освітнім цілям, віку дитини та логіці матеріалу, що вивчається.
- Слайди, особливо кольорові, мають кращу якість зображення. Яскравий, соковитий і сповнений світла.
- Важливою особливістю слайда є те, що він відображає характер рідного краю. Впізнавання знайомих викликає у дітей інтерес і радість, що важливо у розвитку любові до рідного краю.
- Важливо вміти створювати слайди. Гірки, виготовлені з місцевих матеріалів, мають переваги перед безперервними гірками. Необхідно створити слайд-фонд для місцевих матеріалів у дитячому садку. Це можуть бути найпоширеніші лісові рослини, луки та ставки. Найбільш поширене цвітіння дерев і чагарників; Ландшафти аборигенів у різні пори року; найпоширеніші комахи; худоба, дикі тварини.

Слайди можна використовувати на заняттях і в повсякденному житті. Ви можете грати в дидактичні ігри з використанням слайдів. Наприклад, у грі «Відгадай, що таке квітка» вихователь показує слайд і пропонує дітям відгадати назву рослини. Для систематизації знань дітей про предмети і явища в природі рекомендується демонструвати слайди та грати з рослинами знайомі «Де росте», «Коли буває». Завдяки слайдам малюнки природи повертають дітям спогади. При цьому їх досвід встановлює розумове завдання.

Робота на природі вважається одним з основних способів інформування дошкільників про природу. Цінність роботи на природі полягає в тому, що діти в процесі праці взаємодіють з реальними об'єктами в природі, що створює в них найкращу можливість для формування реалістичних уявлень про природні об'єкти та взаємозв'язки між ними.

Праця на природі — це діяльність у процесі, в якій оптимально виконуються всі завдання екологічного виховання. формування знань про найважливіші залежності в природі; У дошкільнят ціннісна орієнтація, бажання спілкуватися з природою, пізнавати правила природи та формують перші навички, які сприяють покращенню навколишнього середовища.

Праця об'єднує, підтримує дисципліну, виховує почуття відповідальності за живі істоти. Бо птахи з дефіцитом їжі можуть загинути в середині дня, а рослини, які несвоєчасно поливаються, можуть виснажитися від спеки. Доглядаючи за рослинами і тваринами, у дітей формуються трудові навички та бажання працювати.

У дитячому садку використовуються різні форми організації праці та особистості дітей, такі як доручення, чергування, гурткова робота. Є також роботи, пов'язані з доглядом за рослинами, доглядом за тваринами та їх збереженням.

Для інформування дітей про особливості батьківщини широко використовуються дидактичні ігри, які виконують три функції.

- Інтеграція знань про природу;
- Діагностика природничих знань дітей;
- Формування знань про природу.

Специфіка дидактичної гри природознавчого змісту полягає в тому, що дітям може знадобитися вже володіти знаннями. У грі ці знання стають ефективними, і дитина їх застосовує, тому вона інтегрується та наділяється повноваженнями. Багато дидактичних ігор спрямовані на узагальнення, систематизацію знань. Такі ігри дуже зручні для діагностики засвоєння у дітей природничих знань. Дидактичні ігри широко використовуються в повсякденному житті, особливо в класних кімнатах, а також настільні ігри, якими діти можуть користуватися за бажанням. У старшому дошкільньому

віці дидактичні ігри найчастіше використовують у поєднанні з іншими методами, наприклад спостереженням.

Дидактичні ігри, картинки, іграшки та мова з природних матеріалів використовуються у звичній для природи формі. У дидактичних іграх з природним матеріалом діти оперують реальними природними об'єктами (овочами, фруктами, листям, квітами тощо), внаслідок чого у дітей формуються реалістичні уявлення про природні об'єкти. Наприклад, у грі «Відгадай, у якого дерева є листочок» вихователь показує листочок і пропонує йому підбігти до дерева з таким же листком.

У дидактичних іграх з картинками навчальні завдання розв'язуються за допомогою картинок. Широко використовуються настільні поліграфічні ігри «Зоологія лото», «Квіти» тощо.

Мовно-дидактичні ігри проводяться з метою об'єднання конкретних об'єктів природи, навчання дітей класифікації, виділенню та узагальненню зв'язків у природі.

Одним із способів інформування дошкільнят про особливості рідного міста є словесний. К. Ушинський, В. Сухомлинський вважали, що набуття навичок оповідача є неодмінною професійною майстерністю вихователів, педагогів.

Учені визначають цінність розповіді вихователя. Історія варта:

- По-перше, ефективність. Знання різноманітних явищ, об'єктів природи дає змогу вихователям одразу задовольнити допитливість дітей сформувані ставлення до об'єктів природи.

- По-друге, цінність оповідань полягає в тому, що вони можуть бути використані вихователями в найбільш оптимальному навчальному контексті, коли самі діти цікавляться будь-яким об'єктом природи.

- По-третє, позитивним аспектом розповіді є те, що зорове сприйняття природних об'єктів чи зображень у малюнках часто

призводить до необхідності їх використання, забезпечуючи тісний зв'язок між зрозумілістю й мовленням.

- По-четверте, вихователі завжди можуть побудувати розповідь, виходячи з віку дитини та її готовності розпізнавати певні явища природи.

Розповідь вихователя про природу має відповідати кільком вимогам. Розповідь має бути образною, емоційною та цікавою, з метою формування у дітей розумового та доброго ставлення до природи.

Є сюжет і оповідання. В основі історії завжди подія, подія. Наприклад, після вихідних, коли у дитини виникають нові враження, вихователь спонукає дитину розповісти історію і починає з цікавого випадку, який з нею трапився чи він спостерігав.

Розповідь також включає мовні та логічні операції. Іншими словами, це своєрідна історія, в якій дитина задає проблемне питання, яке необхідно виконати. Значення наступне:

- Проблемні запитання, поставлені вихователем, створюють сприятливі умови для засвоєння знань, спонукаючи дітей до активної пізнавальної установки та внутрішнього інтересу.

- Розкриття причинно-наслідкових зв'язків сприяє формуванню доказів і критичному мисленню.

- Моральна ситуація, що лежить в основі мовно-логічної роботи, викликає у дітей почуття людської доброти й милосердя, які необхідно розвивати у дошкільнят.

У процесі розв'язування мовно-логічних задач діти затверджують свої знання про природу по відношенню до природи. Словесні логічні завдання використовуються тоді, коли дитина вже володіє знаннями про природні об'єкти. Краще використовувати більше лінгвістичних та логічних задач у процесі розв'язання, що включає знання природи.

Літературні твори допомагають дітям розширити коло пізнання дітей про природу, пізнання явищ, які інколи безпосередньо не спостерігаються.

Книги з природничих наук надають багатий ресурс для виховання пізнавального інтересу, спостережливості та допитливості дітей.

Письменники знайомлять дітей з природою через жанри пізнавальних казок та реалістичних оповідань. При виборі художніх творів про природу для читання діти повинні враховувати такі вимоги:

1. Інформація, представлена в художніх творах, повинна бути точною та реалістичною.
2. Зв'язки та залежності повинні бути розкриті у доступній для дітей формі.
3. Твори мистецтва для дітей мають бути цікавими та захоплюючими.
4. Мова художнього твору має бути виразною та поетичною.
5. Ідею раціонального і дбайливого ставлення до природи слід втілювати в художніх творах, які використовуються для інформування дітей про природу.

Цим вимогам відповідають твори авторів-класиків К. Ушинського та Л. Толстого. Написана в жанрі пізнавальних казок («Перша полювання», «Пригоди мурашки», «Лісові хати») та в жанрі релігійних оповідань, твір Б'янки сприяє формуванню у дітей наукових уявлень про дорогу. Комахи, птахи, тварини та умови їхнього життя пов'язані з умовами їх існування. Для дитячого читання використовуються твори М. Пришвіна «Золотий луг» і «Старий гриб», у яких виявляється глибока любов до рідної природи. Дошкільнята люблять слухати творчість Є.Чарушина, яка сповнена теплих і добрих почуттів до тварин. Його ілюстрації, які пояснюють усі його книги, дуже подобаються дітям.

Поряд із творами прози широко використовуються поетичні твори українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Л. Глібова, М. Рильського, П. Тичини та інших, знайомих з природою. Також дітей познають з творчістю сучасних художників. Серед українських

письменників варто відзначити цікаві твори Є.Шморгуна, В.Чухліба. У творі Є. Шморгуна «Зелені сусіди» у формі веселої казки діти люблять реалістичні відомості про пустирі та придорожню рослинність, що сприяє формуванню правильних даних установок у дітей. З російських письменників слід відзначити Н. Павлова. Багато її творів написані в жанрі пізнавальної казки, яким із захопленням користуються дошкільнята. Це казки «Під кущем», «Пуп трав» та інші.

Дитяча наукова література використовується на заняттях і в побуті. Після спостереження рекомендується прочитати природничо-наукову літературу. У процесі спостереження часто використовуються малі поетичні твори та малі форми усної народної творчості [57].

Слід звернути увагу на використання народної педагогіки, народно-наукових традицій для покращення екологічного виховання дошкільників. Під народно-природними традиціями слід розуміти історично вироблені та передані з покоління в покоління через освітній досвід Української держави, звичаї нашого народу, пов'язані з природою, правила поведінки в природі, народний календар, усну народну творчість, обряди. і свята. І більше. Дошкільнятам знайомі багато народних легенд, повір'їв, казок. Особливо, якщо мова йде про догляд за живими та неживими предметами. Приклади: «Дідусь і бабина дочка», «Про бідного юнака і царівну», «Чудо-корабель». Дуже цікаві та корисні прислів'я та прислів'я, які вчать, що природа є найважливішою цінністю для людини, бо вона дає життя. Наприклад: «Наша земля всіх годує», «Хліб — батько, вода — мати».

По відношенню до природи краще використовувати прислів'я та приказки, що забороняють негативні дії. «Не забруднюй криницю, бо хочеш води». Нехай діти думають самі. Чому на наш народ споконвіку вводилися такі заборони? Як це можна трактувати сьогодні? Прислів'я «без дощу не росте трава» та «без дощу не росте очерет» показують прямий зв'язок між окремими природними явищами та розвитком рослин. І акцентує увагу на

необхідності раціонального природокористування: «Упав дерево – три позиції», «Посадив дерево – прославив себе, посадив сад – прославив свій рід». Прислів'я та прислів'я допомагають встановити та зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки між неживими і живими істотами. Наприклад, «зима без снігу — літо без хліба».

Доступні легенди насправді описують походження та назви місцевих рослин (наприклад, легенди про калину, кульбабу, тополь тощо).

Дитячі очі зосереджені на таємниці, що оспівує природу, її красу та чарівність. Наприклад, весна – «будить поля», «квітучий ліс», сонце – «світлі крила», «животворні», ромашки – «сестрички з золотими очима і білими віями».

Використання народних прикмет у навчально-виховному процесі дає широкі можливості для вирішення проблем екологічного виховання. Діти люблять «Запах квітів сильніше перед дощем», «Як квіти кульбаби закриваються, календула під дощем», «Як високо над землею літають ластівки», «Велика роса влітку» — легко розвіяти погоду тощо. Цікаво вчитися. .

Невід'ємними складовими комплексу народознавчого екологічного виховання є народні пісні: «Ой пройшла зима» та «Благослови ти мати». Ігри: «Гуска», «Мак» завжди раді дошкільнятам.

Під час організації різноманітних форм роботи з інформування дошкільників природи можуть використовуватися різноманітні методи: наочні, практичні та словесні. Такими формами є заняття, екскурсії з особливими видами діяльності, цілі та щоденні прогулянки.

Важливою формою роботи дошкільнят по ознайомленню з природою, материком вважаються заняття. Це пов'язано з тим, що уроки дозволяють формувати знання у всіх дітей одночасно в певному порядку з урахуванням здібностей дитини та природного середовища. Відповідно до програми під

керівництвом вихователя діти формують системи знань, розвивають пізнавальні процеси та здібності, формують правильне ставлення до природи.

Екскурсії – важлива форма роботи, яка ознайомлює дошкільнят з особливостями рідного міста. Особлива цінність екскурсій на природу як специфічної форми діяльності полягає в тому, що під час екскурсій діти пізнають природні явища в їх природному взаємозв'язку з рослинним і тваринним світом навколишнього середовища. Це дозволяє сформувати реалістичні уявлення про природу та перші елементи матеріалістичного світогляду. Екскурсії цінні тим, що дозволяють дітям удосконалити свої знання про природу. У лісі ми зустрічаємо гостей, поводимося ввічливо і постійно не порушуємо спокою тих, хто там живе.

Яскраві картини прекрасної української природи в пам'яті дітей, навмисні прогулянки на природі, через обмеженість занять з ознайомлення з природою та необхідність пізнання найближчого природного оточення сіл і міст.

Інтегрований з пішохідним переходом, його можна використовувати не тільки для пізнавальних цілей, але також для пізнавальних і практичних цілей (наприклад, збирання насіння диких овочів для годування грибів, фруктів і птахів). Різниця між прогулянками караванів і денними в тому, що вони відбуваються за межами дитячого садка. Карусельні прогулянки вносять різноманітність у життя дітей, збагачують їх уявлення та покращують природне середовище місцевості, в якій вони живуть (річки, ставки, поля, ліси тощо). Це добре розуміють, щоб сформувати правильне ставлення до них [98].

Дитячі садки розташовані в різноманітних природних умовах, тому тематика цілеспрямованих прогулянок повинна визначатися виходячи з можливостей природного середовища дитячого садка та можливостей характерних природних явищ певної пори року, що цікавить дітей. дитини. . Наприклад, якщо біля дитячого садка є ліс, весняна прогулянка може

включати спостереження за рослинами, які зимують під снігом. реанімація птахів; цвітіння глоду, вишні; Якщо поблизу є струмки, річки, озера чи водойми, наприклад, перші комахи, навесні прогулянки можуть включати розвиток жаб, рибалок, молюсків, ряски та прибережної рослинності.

Завданням дошкільних навчальних закладів є активна участь у навчально-виховному процесі та залучення батьків учнів до організації та проведення суспільно значущої діяльності дітей освіти. Батьки повинні не лише спостерігати за успіхами дітей на заходах, а й безпосередньо впливати на формування дітей власним досвідом та прикладом. Зусилля педагогів мають бути спрямовані на підтримку ініціатив батьківської громадськості та співпрацю у виробленні та реалізації рішень щодо виховання любові до Батьківщини.

Є багато різних способів вирішення освітніх проблем сім'ї. Це батьківський авторитет, сімейне життя, духовно-моральний клімат сім'ї, робота, навчання, звичаї та традиції. Громадська думка, ЗМІ, радіо, телебачення, література, спорт, свята тощо.

Добре започаткувати сімейну традицію святкування щорічного національного свята – річниці Дня Незалежності України. Відвідайте фестивалі та дивіться концерти. Їх традиційний перегляд надихне молоде покоління полюбити свою країну. Бажано, щоб свята, події, історичні дати та родини не залишали байдужими членів, від найстарших до найменших.

Сімейні традиції, звичаї, обряди та свята є водночас важливим засобом зміцнення родинних зв'язків та патріотизму для поколінь. Сімейні традиції є своєрідним засобом збереження кожного члена сім'ї, позитивного сприйняття світу, створення унікальних спогадів дитинства, самоідентифікації себе в суспільстві.

Перше, що дитина дізнається про народну символіку – це в родинному оточенні. Національними символами українців є батьківська хата, хліб,

вишиті рушники, материнська пісня, верба та калина, сорочка, орел, писанка та лелека. Всі вони наші старовинні обереги. Сім'я цінує любов і повагу до них. Якщо за сімейним столом дитина подає приклад уважності до хліба, то, звісно, в дитячому садку та школі дорослий буде захоплюватися хлібом і людьми, які його вирощували. Земля, на якій він виріс, своя земля, свій народ. Батьки формують у своїх дітей шанобливе ставлення до державних символів – країни, прапора, символів України. Ці почуття необхідні, щоб прищепити дітям любов до рідного краю. Тому важливу роль у вихованні сім'ї відіграє рівень любові батьків до Батьківщини. Навчання за прикладом передбачає створення моделі, якій можна наслідувати для оптимізації навчального процесу.

Діти копіюють все підряд, позитивне чи негативне. Це вимагає від батьків бути обережними під час відповідальних дій. Чесність, порядність, працьовитість, щедрість, смирення, порядність, розсудливість - все це є позитивними прикладами для наслідування. Якщо ваші батьки чесно працюють на роботі чи в інших сферах, ви хороша людина і у вас немає шкідливих звичок, у вас буде висока репутація. Тому вони мають моральне право вимагати від своїх дітей збереження честі, гідності та престижу сім'ї у навчанні та в повсякденній поведінці. Ваше завдання – показати позитивний приклад своїй дитині, щоб вона навчалася найкращим якостям. Це забезпечить спадкоємність традицій від покоління до покоління.

Нам потрібно розширювати охоплення спілкування, ділитися досвідом з іншими сім'ями та сім'ями, пізнавати їхню духовну спадщину та поширювати власну. У процесі реального спілкування дитина повинна поступово знаходити спільні риси та відмінності між собою та іншими. Думки дітей і дорослих, а також представників людей з різних країн, національних традицій, релігійних переконань, політичних поглядів, способу життя та культури. Спілкування розвине вміння діяти природно, тактовно і гідно.

Дуже цінною у формуванні світогляду дитини є традиція вивчення та створення власного генеалогічного дерева. Ви можете почати з перегляду сімейних фотоальбомів, артефактів, спадщини тощо. Старі книги, новорічні листівки, дитячі іграшки та новорічні прикраси розповідають нам про історію та життя вашої родини. Кожна сім'я зберігає різні речі, щоб пам'ятати своїх близьких. У когось срібна ложка «на перший зуб». Це вишитий рушник на пам'ять про бабусь або старовинний український посуд, який досі вживається. Наповнені енергією добра, любові та тепла, ці артефакти допомагають сучасним поколінням налагодити духовні стосунки зі своїми предками, дізнатися, що вони зробили для родини, міста чи міста, у якому жили, і свою участь у важливих подіях. Таким чином діти дізнаються історію не лише своїх сімей, а й міст, селищ та країн. Знайомство з життям бабусь і дідусів виявляє особливості характеру їхніх дітей, які на перший погляд не здаються близькими родичами.

Розповіді батьків про минуле та теперішнє життя, розмови про майбутній потенціал їхньої дитини, родичів, друзів та знайомих – багате джерело знань для малюків. Вони сприяють засвоєнню культурних цінностей дошкільнят, формуванню автобіографічних спогадів.

Залучення дошкільнят до приготування народних гулянь, обрядових страв сприяє знайомству з деякими особливостями української кухні, традицією національної гостинності. Цікавими та приємними подіями для дітей стануть випічка «жайворонків», участь у пасках та фарбування яєць. Дорослим і дітям може бути цікаво готувати страви з різних країн, представники яких живуть в Україні.

Усвідомлення дітьми важливості своєї роботи, особистого внеску у волонтерський рух, участь їхніх сімей у різноманітних благодійних акціях, таких як збір іграшок чи одягу для дітей-сиріт, допомога самотнім людям похилого віку, виготовлення сувенірів, оберегів для українських воїнів, розпис. Це допомагає вам залучитися. Вітальні листівки до Дня Незалежності

України, Дня захисників України (Дня українського козацтва), свят Новорічно-Різдвяного циклу тощо.

Оскільки любов дітей до рідного краю народжується, формується і розвивається вдома, дуже важливо дати їм можливість брати участь у суспільному житті, щоб вони набули необхідного соціального досвіду.

Таким чином, вивчення та аналіз робіт науковців дозволяє визначити, що:

1. У дошкільній педагогіці визначено завдання виховання у дітей дошкільного віку любові до рідного краю. Ознайомлення дитини з Батьківщиною здійснюється комплексними розв'язуваннями пізнавальних, навчальних, виховних та мовних завдань.

- Розвивати пізнавальну діяльність дітей, бажання якомога глибше пізнати людей та їхнє національне коріння.

- Розвивати стійкий інтерес до етнографічного матеріалу, бажання пізнавати його більше, вчитися використовувати ці знання в повсякденному житті, у житті дитини, запам'ятовувати вірші, прислів'я та приказки.

- Навчати дітей основним трудовим навичкам, пов'язаним з народними промислами. Навчіть своїх дітей вишивати, вирізати та розписувати писанки, іграшки та посуд за українськими мотивами. Виготовляємо широкий асортимент продукції (іграшки, кераміка, тиснення, аплікації тощо).

2. Ось як виховувати любов до рідного краю.

- Організоване спостереження за навколишньою дійсністю, вміло поєднане з читанням мистецтва, слуханням музики, малюванням, переглядом;

- Організовані екскурсії одними з найкращих місць рідного краю, відвідування музеїв та експонатів;

- Бесіди щодо використання методичних навичок (запитання, порівняння, індивідуальні завдання, звернення до досвіду дітей);

- Безпосередня участь дітей в озелененні та охороні території;

- Участь дітей у традиційних народних святах;
- Широке використання фольклору (казки, загадки, прислів'я, прислів'я, міфи, легенди), народних пісень (колискові, народні пісні та танці, хороводи) в усіх жанрах.
- Ознайомлення дітей з народними промислами, побутом та одягом.

3. Форма виховання любові дітей дошкільного віку до рідного міста включає всі види діяльності (бесіди про життя рідного міста, зустрічі з відомими особами, заняття, ігри, виставки, вікторини, конкурси, свята, дозвілля), туризм – поза садком. Всі види діяльності (прогулянки, пікніки, спостереження, походи).

4. Зусилля вихователів мають підтримувати ініціативи батьківської громадськості та бути спрямованими на співпрацю у виробленні та реалізації рішень щодо виховання любові до Батьківщини.

Висновки до розділу 1.

Одним із важливих виховних завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання «любові українців до України, поваги до родини, народних традицій та звичаїв, поваги до країни та рідної мови, національні цінності інших народів, свідоме ставлення до країни і людей, до оточення, довкілля».

Сьогодні при реформуванні системи освіти в Україні, в тому числі дошкільної, питання формування характеру з високими моральними якостями набуває великого значення.

Проблему виховання любові дошкільників до рідного краю розробляли багато вчених: А. Богущ, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Аналіз наукової літератури показує, що виховання любові до Батьківщини починається з дошкільного віку і є невід'ємною частиною морального (патріотизму) виховання.

Моральне виховання дітей дошкільного віку – це цілеспрямована взаємодія дорослих і дітей для формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних спонукань і навичок поведінки.

Патріотичне виховання - виховання любові до Батьківщини, виховання любові до України, відданості країні і народу.

Одним із головних напрямків виховання любові до Батьківщини є краєзнавство. Місцеві знання – це вивчення дошкільниками природного, соціально-економічного та культурного розвитку певної місцевості, наприклад сім'ї, дитячого садка, мікрорайону, села, міста, району чи області.

Виховувати любов до Батьківщини потрібно нерозривно. Враховуючи це, педагогічна робота поєднує суспільне життя, народознавство, мистецтво, реальну діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність тощо), явища народних свят і свят, знайомство дітей дошкільного віку.

У розглянутих працях Л. Артемової, А. Богуш, Г. Ващенко, Т. Кузь, Т. Поніманської, С. Русової, В. Сухомлинського та інших показано, що виховання цілеспрямованої любові до Батьківщини повинно поєднувати любов до найближчих людей із формуванням стосунків, рівноцінних певним явищам у суспільному житті.

Оскільки любов дітей до рідного краю народжується, формується і розвивається вдома, важливо виховувати у вихователів підтримку ініціативи батьківської громадськості та спільними зусиллями розвивати та втілювати в життя рішення щодо виховання любові до рідного краю.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Педагогічна діагностика виховання любові до рідного краю у старших дошкільників

На основі теоретичного аналізу проблеми було організовано експериментальне дослідження виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку.

Педагогічний експеримент складався з трьох етапів: констатувального, формуючого та контрольного.

Логіка методики констатувального експерименту передбачала виявлення рівня вихованості любові до рідного краю старших дошкільників.

Експериментальна робота проводилася на базі Комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла-садок №140 «Пролісок» департаменту освіти Маріупольської міської ради серед дітей старшої дошкільної групи. Контингент експериментальної групи становив 45 дітей та контрольної групи 47 дітей.

Для виявлення стану вихованості любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку було визначені початкові (стартові) рівні виховання любові до рідного за відповідними показниками.

У розробці критеріїв вихованості любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку ми зверталися до науково-дослідної роботи В. Лутовинової «Критерії та основи методики оцінки результатів роботи з виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку», в якій сформульовано принципи та методологічні основи визначення критеріїв і показників виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку [77].

Виокремлені нами критерії ґрунтуються на принципі комплексності визначення результатів виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі, який дає можливість планомірному

відображенню окремих станів та динаміки процесу виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку під час пізнавальної діяльності дошкільників старшого дошкільного віку.

Когнітивний критерій.

Має народознавче підґрунтя, засвічує обсяг, адекватність, глибину знань дошкільників, їхню пізнавальну спрямованість, визначає міру обізнаності з народними традиціями, звичаями, обрядами України, її державними символами; усвідомлення дітьми своєї належності до малої та великої Батьківщини, розумінням змісту літературних творів, уміння аналізувати вчинки їх героїв. Включає інформаційний та змістовий елементи. Визначає міру оволодіння дітьми достатнім об'ємом знань та уявлень про навколишній світ – свій край, свою країну, родину, людей, що живуть навколо тощо.

Цей критерій, з урахуванням його світоглядного та народознавчого підґрунтя, зумовлює такі знаннєві основи:

1) суспільствознавчу (суспільнознавчий кругозір)– знання про рідну країну, її назву, географію, природу, державні символи, видатних людей тощо;

2) родинно-культурологічну – знання про свій рід, родинні традиції; обряди та традиції свого краю та свого народу; знання елементів культури свого народу та інших народів. Уміння порівнювати свою культуру з культурами інших народів. Знання творів українського фольклору та творів сучасної різножанрової дитячої культури;

3) краєзнавчу – знання та уявлення про своє рідне місто (село); рідний край (регіон) та їх місце на географічній карті України. Знання про краєзнавчі об'єкти свого міста, його назву та славетне минуле та сьогодення. Знання про природу та тваринний світ свого краю та України. Уявлення в розташуванні найважливіших об'єктів міста. Знання про професії людей, які працюють в місті, роль їхньої праці для всього міста, краю. Знання про

видатних людей, уродженців міста (села), а також воїнів-земляків, які героїчно боронили свій край та Україну й тих, хто сьогодні захищає мир і спокій в країні.

Емоційно-ціннісний критерій.

Визначається в структурі сформованості любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку з огляду на необхідність урахування емоційного розвитку дитини у даному процесі. Базується на положеннях провідних фахівців про випереджальну та регулюючу роль емоцій старших дошкільників у процесі засвоєння ними соціального досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, елементів культури рідного народу. У визначенні цього критерію слід рахуватися із залежністю ефективності процесу засвоєння дитиною елементів соціального буття (що є важливою складовою патріотичного виховання) від її емоційного ставлення до цього.

Дитину-дошкільника відрізняє необмежена довіра до дорослого, емоційна сприйнятливість (відгук) та щирість почуттів, наслідуваність, навіюваність. У старшому дошкільному віці емоції дитини все більше звільняються від імпульсивності, спонтанності.

Починають закладатися почуття відповідальності, справедливості, великодушності, формується радість від ініціативної дії, отримується новий поштовх у розвитку соціальних емоцій у взаємодії з однолітками.

У дитини поступово почуття співпереживання перетворюється у стійке утворення особистості і проявляється у різних за формою ситуаціях.

У період старшого дошкільного віку виділяються ціннісні орієнтації особистості, їх емоційне засвоєння, що визначається й закріплюється у діяльності. Це виражається у ставленні дитини до себе, інших людей, у розумінні й сприйнятті соціальних, моральних цінностей, родинних традицій тощо.

Емоційно-ціннісний критерій виховання любові до рідного краю старших дошкільників характеризується:

- ступенем переживання особистістю позитивного ставлення до знань, які стосуються своєї родини, народу – їх культури, історії тощо;
- виявом інтересу до інформації про родину, рідний край, Батьківщину;
- ціннісним ставленням дитини до себе та оточуючої дійсності.

Поведінково-діяльнісний критерій.

Дієвість – характерна риса виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме вона перетворює почуття на конкретні справи та вчинки, які покращують життя людей.

Вже з дошкільного віку діти мають усвідомити, людина що любить свій край – це людина, яка не словами, а гідними вчинками та справами щоденно приносить користь Батьківщині.

Основу поведінково-діялісного критерію становить особливості поведінки, орієнтація, діяльність, колективні та трудові уміння, спілкування рідною мовою, дотримання обрядів, залученість до громадського та культурного життя, шанування національних та родинних традицій, що в кінцевому підсумку визначає етнічні норми поведінки особистості.

Перераховані характеристики відображають практичну сферу розвитку особистості.

Оскільки виховання любові до рідного краю має дієвий характер, здійснюється в процесі організації пізнавальної та практичної діяльності дошкільників, в її індивідуальній та колективній формах.

Старші дошкільники, використовуючи взаємодію один з одним, здатні спрямовувати практичні дії на надання допомоги тим, хто її потребує. Їхня допомога іншим може визначатися задоволенням її потреб, полегшення страждань тощо, що необхідно пов'язувати у виховній роботі з орієнтуванням на ближнього: його стан, бажання тощо.

Практична, почуттєво-предметна-діяльність, яка здійснюється дитиною в спільній діяльності з дорослим та однолітками, слугує основою розвитку почуттів любові до рідного краю.

Спільна діяльність дітей і дорослих має емоційно-чуттєву основу, спрямовується на формування у дитини дошкільного віку потреби висловити свої емоції в творчо-продуктивній, ігровій діяльності, а також в екологічній позиції, у збереженні природи рідного краю.

На етапі констатації використовувалися методи та методики вимірювання показників за визначними критеріями виховання любові до рідного краю. Зупинимось на характеристиці конкретних завдань цього етапу експерименту.

Для розкриття когнітивного критерію виховання любові до рідного краю ми обрали методику понятійного словника, творчі завдання «Сім'я», «Сімейні події», гру «Турист».

Методика понятійного словника (за методикою Л. Шкрєбтієнко) [43]. Мета - отримання відповідей дітей на запитання, які передбачали з'ясування розуміння дітьми найважливіших понять, пов'язаних з вихованням любові до рідного краю: «Як ти розумієш слово «сім'я»?», «Як ти розумієш слова «рідні люди»?», «Як ти розумієш поняття «Рідний дім»?», «Як ти розумієш слова «Рідна країна»?». У ході проведення цієї методики у якості додаткової інформації експериментальної роботи з'ясовується мотивація дитини на взаємодію з елементами суспільного життя.

Завдання «Сім'я» (розроблено С. Матвієнко) [47].

Мета - виявити наявність у дитини знань і уявлень про поняття «Сім'я», про склад своєї сім'ї. Організовуючи бесіду за картинками, акцентуємо увагу дитини на складі сім'ї, родинних зв'язках і відносинах, потім пропонуємо їй назвати членів своєї сім'ї. Дитина називає, а експериментатор записує в «променях» сонця імена членів сім'ї дитини. Потім дитині пропонується, дивлячись на малюнок, відповісти на питання: «Як можна назвати малюнок?», «Чому думаєш, що всі ці люди – твоя сім'я?», «Що таке сім'я?», «У тебе велика сім'я?».

Завдання «Сімейні події» (розроблено С. Матвієнко) [47].

Мета – виявити уявлення дитини про сімейні традиції, вміння розповідати про сформовані традиції в його родині, про досягнення сім'ї.

Творче завдання «Турист» (розроблено С. Матвієнко) [47].

Мета – визначення сформованості у дітей уявлень про рідне місто. Дітям пропонується розповісти людині, яка тільки-но приїхала з іншої країни до нашого міста, улаштувати своєрідну екскурсію ним і розповісти про найвизначніші та найулюбленіші куточки міста, надати якомога більше інформації про його своєрідність та вказати, за що саме ти любиш своє місто.

Для розкриття емоційно-ціннісного критерію виховання любові до рідного краю ми обрали метод спостереження та метод бесіди. Мета - дослідити емоційні прояви дітей дошкільного віку під час їх спілкування за творами української літератури (міміка, жести, образність мовлення).

Бесіда за змістом оповідання В. Сухомлинського «Сиві волосинки».

Дітям було запропоновано відповісти на запитання: «Як ти вважаєш, у твоєї матері болить серце?», «Як на твою думку, чи шкодує Михайлик про свій вчинок?», «А ти міг би вчинити, як Михайлик?», «Що треба робити, щоб не засмучувати матусю?».

Аналізуючи результати використаних завдань, зазначимо, оскільки виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку здійснюється в процесі організації пізнавальної та практичної діяльності, діти виявили інтерес до особистості педагога, окремі діти відразу вступали в контакт з дорослим, виявляли ініціативу у спілкуванні як під час спільних дій так і після закінчення. Діти активно включаються у різноманітні родинні зв'язки, пишаються своєю родиною, рідним містом та країною та виявляють бажання турбуватися про них. Більшу активність окремих дошкільників можна охарактеризувати як самостійну.

В старшому дошкільному віці діти проявляють здатність до виявлення інтересу, бажань та захоплення до можливості включатись в різні види поліхудожньої діяльності з елементами народної культури, що дозволяє

простежити позицію любові до рідного краю дитини. Дошкільникам притаманні емоційні прояви під час їх спілкування з творами української культури.

Аналіз виконання завдання «Сім'я» дітьми дозволяє зазначити, що 24,4% (11 дітей) в експериментальній та 27,6% (13 дітей) контрольної групи впоралися із запропонованими завданнями. Діти добре орієнтувалися в поняттях «сім'я», «родина», називали членів своєї сім'ї. Та 44,4% (20 дітей) в експериментальній групі та 40,4% (19 дітей) в контрольній групі недостатньо добре орієнтувалися в поняттях, відповіді дітей були короткі, за допомогою педагога. Були недостатньо активні та ініціативні при відповідях. Для 31,2% (14 дітей) в експериментальній групі та 32% (15 дітей) в контрольній групі були характерними труднощі у визначенні основних понять, оцінок малюнків, діти утруднювалися навіть назвати членів своєї родини.

Завдання «Сімейні події». Результати засвідчили, що 48,4% (15 дітей) в експериментальній групі та 50% (16 дітей) в контрольній групі змогли правильно відповісти на запитання «Які традиції існують в вашій сім'ї?». 32,2% (10 дітей) в експериментальній групі та 37,5% (12 дітей) в контрольній групі не могли правильно відповісти на запитання. Лише 19,4% в експериментальній групі та 12,5% в контрольній групі виявили інтерес до теми бесіди, намагалися розповісти про свою сім'ю, традиції святкування днів народження тощо.

Результати відповідей дітей та їхня участь у творчому завданні «Турист» надали можливість визначити, що 41,9% (13 дітей) в експериментальній групі та 43,8% (14 дітей) в контрольній групі визначає обмежене коло знань та уявлень стосовно міста; давали відповіді, пов'язані із рідною вулицею або дитячим садком. Значна кількість дітей 32,3% (10 дітей) в експериментальній групі та 34,3% (11 дітей) в контрольній групі мали труднощі у виконанні завдання, не могли зорієнтуватися у змісті завдання. І лише 25,8 (8 дітей) в експериментальній групі та 21,9% (7 дітей) в контрольній групі виконали

завдання, орієнтуючись на інструкції експериментатора. Відповіді були логічні, достатньо повні.

Наступне завдання: бесіда за змістом оповідання В. Сухомлинського «Сиві волосинки». Завдання діти виконували індивідуально. Дітям пропонувалося відповісти на запитання за змістом літературного твору. Лише 19,4% (6 дітей) в експериментальній групі та 12,5% в контрольній групі виявили інтерес до завдання та із задоволенням відповідали на запитання, вірно оцінювали поведінку героїв. 35,5% (11 дітей) експериментальної групи та 40,6% в контрольній групі вірно орієнтувалися в оцінці вчинків героїв, але за допомогою вихователя, часто губилися у відповідях. 41,1% (14 дітей) в експериментальній групі та 46,9% (15 дітей) в контрольній групі не змогли виконати завдання, діти майже не змогли проаналізувати ситуацію, зробити правильні висновки.

Оцінювання рівня виховання любові до рідного краю проводилося згідно з критеріям, на основі яких було виділено три рівня розвитку: низький, середній та високий (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Рівні вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Характеристика
-------	----------------

Високий	Діти, які мають достатньо великий для даного віку обсяг знань про родину, рідний край. Набутий обсяг знань діти можуть використовувати в аргументації власної думки. На питання вони відповідають активно, розгорнуто, самостійно наводять приклади стосовно своєї сім'ї, родинних традицій. Діти цього рівня активно включаються у різноманітні родинні зв'язки, пишуться своєю родиною, рідним містом та країною та виявляють бажання турбуватися про них. Ініціативно включаються до допомоги рідним. Мають стійкий інтерес до інформації про рідний край, її історію та сьогодення, розвинену потребу у набутті нових знань та відображення набутих відомостей у творчій діяльності. Дошкільників цього рівня характеризує емоційна чуйність, активність, самостійність, сумлінність у суспільно корисній праці.
Середній	Дошкільники визначають неповні знання про культуру, традиції та історію свого роду, рідного краю, у них неповні знання про життя, побут, поверховий інтерес до елементів національної культури. Не визначають стійкого інтересу до вивчення елементів національної культури та втілення отриманих знань у власну творчу діяльність. Не завжди мотивовані на позитивні вчинки по відношенню до найближчих людей, діяти на благо садочка, рідного краю. Дошкільники цього рівня сумлінно виконують доручені справи, проте не виявляють ініціативи, самостійності в цьому.
Низький	Характеризує дошкільників із практично відсутніми знаннями про рідну країну, свій край та родину. У них пасивне пізнавальне ставлення до національної культури, практично відсутній інтерес до традицій, елементів національної культури. Вони не виявляють інтересу по відношенню до себе та рідних, переживання соціального характеру бідні та слабо виражені. Дошкільники цього рівня з небажанням беруть участь у колективній праці, практично за наказом дорослих виконують доручення.

Узагальнені дані про рівні вихованості любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку представлено у таблиці 2.2 та у вигляді діаграми (Рис.2.1)

Результати діагностики показали, що діти обох груп знаходяться приблизно на одному рівні вихованості любові до рідного краю. Більшість дітей відповідали на питання неповно. Виявляли нестійкий інтерес до історії

свого міста, його пам'яток. Слабо орієнтуються в емоційних станах оточуючих, поряд з добрими вчинками часто спостерігалися прояви негативної поведінки і ставлення до навколишнього світу.

У таблиці 2.1. виведені результати виявленню рівня вихованості любові до рідного краю у двох групах (ЕГ та КГ) у відсотковому співвідношенні.

Таблиця 2.2.

Рівні вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку у ЕГ та КГ (у %)

Рівні	Експериментальна група (45 дітей)		Контрольна група (47 дітей)	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий	11	24,4%	13	27,6%
Середній	20	44,4%	19	40,4%
Низький	14	31,2%	15	32%

Для наочності дані про рівні вихованості любові до рідного краю представлені у вигляді діаграми (Рис. 2.1.)

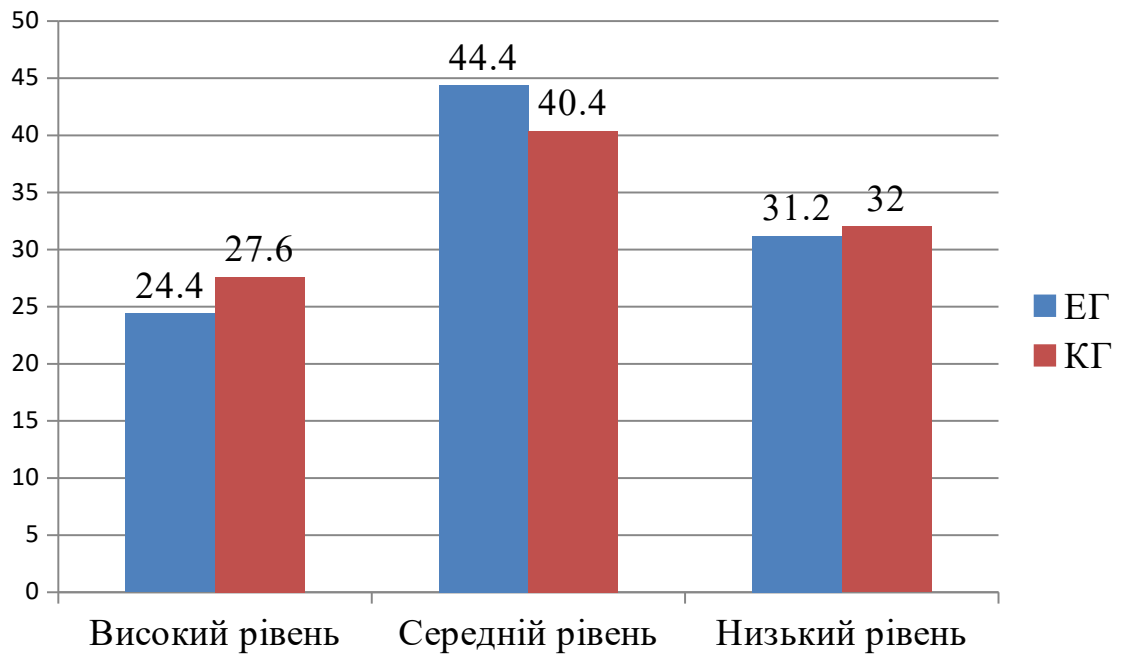

Рис 2.1. Рівні вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку EG та КГ на початку експерименту.

Таким чином, проведене діагностичне обстеження виявило рівень вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп. Згідно з даних отриманих у ході констатувального етапу експерименту, очевидна необхідність в організації процесу виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Організація роботи з виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку

Результати педагогічного дослідження дають підставу стверджувати, що саме в старшому дошкільному віці особливо інтенсивно відбувається виховання любові до рідного краю. На основі констатувального експерименту визначається можливим розробка форм і методів виховання любові до рідного краю, які забезпечать ефективність даного процесу та

успішність реалізованих заходів, які впливають на виховання любові до рідного краю. Цей комплекс форм і методів, що взаємопов'язані між собою та доповнюють одна одну, впроваджувалися у педагогічну практику одночасно.

Формувальний етап проводився протягом навчального року (2020-2021р.) на базі Комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла-садок №140 «Пролісок» департаменту освіти Маріупольської міської ради серед дітей старшої дошкільної групи. Контингент експериментальної груп становив 45 дітей та контрольної групи 47 дітей.

Метою формувального експерименту було: розробити комплекс форм та методів роботи з виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку, які забезпечать ефективність даного процесу та успішність реалізованих заходів.

Відповідно до мети реалізовувалися завдання за трьома напрямками:

1 Збагачення системи знань дітей про рід та родину, традиції, елементи історико-культурної спадщини свого народу, виникнення проявів цікавості та інтересу до культури свого народу, набуття нових уявлень про життя людей, природу, культуру свого рідного краю.

2. Плекання емоційної сприйнятливості та чутливості, розширення емоційного досвіду: сприяння переходу від:

- ситуативних емоцій, що виникають у процесі ознайомлення дошкільників з історичними фактами з життя родини, міста, країни, елементами національної культури, здатності до більш глибокого емоційного реагування на означені фактори;

- від егоцентричного ставлення до себе, спрямованого на задоволення власних потреб, до виявлення почуття співпереживання – до здатності розуміти стан іншої людини й мати готовність відгукнутися на нього

(поспівчувати герою твору, порадіти його успіхам); виникнення позитивно ціннісного ставлення до інших та світу людської культури;

3. Вправлянні дошкільників в умінні перейти від імпульсивної поведінки, спрямованої на задоволення безпосередніх потреб дитини до дієвої готовності допомогти іншій людині, готовності пізнавати культурну скарбницю рідного народу та намагатися втілювати це в своїх творчих роботах.

В експериментальних дослідженнях відповідно критеріям (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінко-діяльнісний) виховання любові до рідного краю були означені рівні оцінювання виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку:

Високий рівень (від 15 до 20 балів), що характеризувався як діти, які мають достатньо великий для даного віку обсяг знань про родину, рідний край. Набутий обсяг знань діти можуть використовувати в аргументації власної думки. На питання вони відповідають активно, розгорнуто, самостійно наводять приклади стосовно своєї сім'ї, родинних традицій. Діти цього рівня активно включаються у різноманітні родинні зв'язки, пишаються своєю родиною, рідним містом та країною та виявляють бажання турбуватися про них. Ініціативно включаються до допомоги рідним. Мають стійкий інтерес до інформації про рідний край, його історію та сьогодення, розвинену потребу у набутті нових знань та відображення набутих відомостей у творчій діяльності. Дошкільників цього рівня характеризує емоційна чуйність, активність, самостійність, сумлінність у суспільно корисній праці.

Середній рівень (від 7 до 14 балів) характеризувався тим, що дошкільники визначають неповні знання про культуру, традиції та історію свого роду, рідного краю, у них неповні знання про життя, побут, поверховий інтерес до елементів національної культури. Вони вибірково виявляють інтерес до явищ суспільного життя, до родинних традицій, заходів у своєму

другому домі – дитячому садку. Не визначають стійкого інтересу до вивчення елементів національної культури та втілення отриманих знань у власну творчу діяльність. Не завжди мотивовані на позитивні вчинки по відношенню до найближчих людей, діяти на благо садочка, міста, країни. Дошкільники цього рівня сумлінно виконують доручені справи, проте не виявляють ініціативи, самостійності в цьому.

Низький рівень (від 0 до 6 балів) характеризував дошкільників із практично відсутніми знаннями про свій край та родину. У них пасивне пізнавальне ставлення до національної культури, практично відсутній інтерес до традицій, елементів національної культури. Вони не виявляють інтересу по відношенню до себе та рідних, переживання соціального характеру бідні та слабо виражені. Дошкільники цього рівня з небажанням беруть участь у колективній праці, практично за наказом дорослих виконують доручення.

На формувальному етапі для контрольної групи дітей старшого дошкільного віку ми залишили без змін педагогічні умови виховання любові до рідного краю.

Для експериментальної групи дітей старшого дошкільного віку першою і визначальною умовою було обрана активізація суб'єктної позиції дошкільника: його обізнаності, емоційності, оволодіння відповідними навичками поведінки. Це цілеспрямований педагогічний вплив на особистість дитини з метою виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку за визначеними компонентами: когнітивним, емоційно-ціннісним, поведінковим.

З метою виховання любові до рідного краю було обране методичне забезпечення процесу виховання яке передбачало використання широкого кола форм, методів виховання, сучасних педагогічних технологій, засобів, які визначили ефективність даного процесу.

Серед форм виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку ми обрали комплексні навчально-виховні заняття, форми

краєзнавчої роботи, колективні творчі справи, сюжетно-рольові ігри, бесіди, зустрічі з видатними людьми, спільні із родинами виховні заходи тощо.

Наводимо тематику комплексних занять, які проводилися у межах педагогічного експерименту. У доборі тем комплексних занять ми керувалися Парціальною програмою національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина».

Макротема: Моя сім'я. Моя родина.

Підтеми: Сімейні традиції, реліквії. Професії в моїй родині.

Макротема: Рідне місто (село).

Підтеми. Моє місто (село). Історичні пам'ятки. Легенди рідного краю.

Макротема: Моя Україна.

Підтеми: Державні символи України. Без верби і калини нема України. Слово рідне, мово рідне. Запорізька Січ. Київ- столиця України. Україна – наша Батьківщина.

Макротема: Природа України.

Підтеми. Мандрівка Україною, мапа України. Водойми України. Чорне й Азовське моря. Гори, ліси, степи України.

Макротема: Славні сини і дочки України.

Підтеми. Видатні українці минулого. Видатні українці сучасності, герої України. Тарас Шевченко. Леся Українка. Іван Франко. Василь Сухомлинський. Оборонці України.

Також були запропоновані екскурсії:

Екскурсія на підприємства, де працюють батьки дітей.

Вулиці мого міста (села).

Віртуальна екскурсія «Видатні місця нашого міста (села).

Віртуальна екскурсія «Київ-столиця України».

Екскурсія до берега Азовського моря. Екскурсія до лугопарку.

До методів виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку - читання та обговорення творів, робота з книгою,

вирішення проблемних ситуацій соціально-морального спрямування; перегляд відео матеріалів тощо.

Серед дидактичних ігор можна назвати наступні: «Хто де мешкає», «Лісник», «Знайди дерево за сім'ям», «Знайди за описом», «Склади букет», «Відгадай, що в руці», «Що для чого потрібно?», «Що приніс листоноша?», «Відгадай, де що росте» та ін.

Серед педагогічних технологій - психолого-педагогічні проекти та веб-квести краєзнавчого спрямування, ТВРЗ (технологія розв'язання винахідницьких завдань) тощо.

Робота по вихованню любові до рідного краю вимагає великої опори на когнітивну сферу дитини, на уяву і пам'ять. Тому увагу дітей старшого дошкільного віку залучали до об'єктів, які розташовані на найближчих вулицях: дитячий садок, школа, кінотеатр, пошта, аптека і т. п., розповідали про їх призначення, підкреслювали, що все це створено для зручності людей.

Діапазон об'єктів, з якими знайомили старших дошкільників розширювався - це район і місто в цілому, його визначні пам'ятки, історичні місця та пам'ятки.

Старший дошкільник повинен знати назву свого міста, своєї вулиці, прилеглих до неї вулиць, а також на честь кого вони названі. Йому пояснюють, що у кожної людини є рідний дім і місто, де він народився і живе. Для цього проводили екскурсії по місту, на природу.

Під час бесід про видатних людей, пам'ятних місцях міста враховували щоб пізнавальний матеріал був зрозумілий дітям, викликав інтерес. Діти брали участь в святкуванні дня міста. Свої враження діти відображали в своїх малюнках які можна було побачити на організованій виставці малюнків.

Виховуючи у дітей любов до свого міста, підводили їх до розуміння, що їхнє місто - частка Батьківщини, оскільки у всіх місцях, великих і маленьких, є багато спільного:

- повсюди люди трудяться для всіх (вчителі вчать дітей; лікарі лікують хворих; робочі роблять машини і т. д.);
- скрізь дотримуються традиції: Батьківщина пам'ятає героїв, які захистили її від ворогів;
- повсюди живуть люди різних національностей, спільно працюють і допомагають один одному;
- люди бережуть і охороняють природу;
- є загальні професійні і громадські свята і т. п.

Засобами виховання любові до рідного краю дошкільнят є саме оточення (природне і соціальне), в якому вони живуть, художня література, музика, образотворче мистецтво.

Засобами служать також та чи інша діяльність (гра, праця), свята, які відзначаються в країні та відзначалися в дитячому садку.

Основною формою виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку є комплексні та тематичні заняття, під час яких підвищували дитячу розумову активність. Цьому допомагали прийом наочності (картини відомих художників їх порівняння), індивідуальні завдання. Постійно привчали дітей самостійно аналізувати побачене, робити узагальнення, висновки.

Особливу увагу було приділено педагогічним умовам виховання любові до рідного краю - підвищенню педагогічного рівню учасників експерименту та просвіти батьків щодо сучасних підходів до виховання любові до рідного краю дошкільників та налагодження ефективної взаємодії педагогів та сім'ї.

У зв'язку із цим стосовно діяльності вихователя, актуалізувалися наступні завдання:

- 1) забезпечити ефективність педагогічної взаємодії із сім'ями у напрямі виховання любові до рідного краю дітей;

2) визначати належний рівень професійної готовності вихователя до здійснення виховання любові до рідного краю дошкільників.

Під час взаємодії з батьками ми обрали різноманітні як традиційні так і сучасні форми роботи :

1) індивідуальні (анкетування, попередні візити батьків з дітьми, співбесіди, консультації, телефонний зв'язок, відвідування вихованців удома).

2) наочно-письмові (батьківські куточки, тематичні стенди, виставки, родинні газети, скринька ідей та пропозицій).

3) групові (консультації, збори, практикуми, школа молодих батьків, зустрічі з цікавими людьми).

4) колективні (батьківські конференції, зустрічі за круглим столом, засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, перегляд ранків, спортивних загань).

Педагоги та батьки – рівноправні партнери і союзники в вихованні любові до рідного краю дошкільників. До кожного організованого нами заходу залучали батьків, з метою спільного розв'язання означеної проблеми виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку.

2.3 Перевірка ефективності проведеної роботи

Перевірка ефективності визначених педагогічних умов виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку потребує проведення контрольного (повторного) етапу експериментального дослідження.

Мета контрольного етапу експерименту полягала у перевірці ефективності запропонованих форм, методів і прийомів виховання любові до рідного краю у старших дошкільників.

З метою виявлення позитивних зрушень у вихованні любові до рідного краю у старших дошкільників були проведені діагностичні методики.

Методика «Державні символи України». Розроблена Л. Шкробтієнко. Мета – виявлення знань дітей старшого дошкільного віку про державні символи України. Експериментатор пропонує дітям розглянути картки, на яких зображені прапори та герби деяких країн, дітям пропонується вибрати ті, на яких зображено прапор та герб України.

Надалі проводиться бесіда, дітям пропонують питання: «Що означає зображення на гербі України?», «Які кольори ви бачите на прапорі України?», «Які державні символи України існують?», «Як треба ставитися до державних символів України?»

Аналіз відповідей дітей дав можливість оцінити рівні сформованості уявлень про державні символи України. У ході бесіди використовувався ілюстративний матеріал, запитання коригувалися до роботи з кожною дитиною. За результатами бесіди було виявлено, що позитивні зрушення відбулися у такому співвідношенні: 64,5% (20 дітей) в ЕГ та 21,8% (7 дітей) в КГ. Дошкільники правильно вибрали державні символи з проміж інших, добирали кольори прапору. Діти впевнено відповідали на запитання, проявляли зацікавленість до нових знань, пояснювали власні відповіді, ставили запитання експериментатору. 25,8% (8 дітей) в ЕГ та 59,4% (19 дітей) в КГ не виявили активної зацікавленості до інформації, проявляли розгубленість у відповідях на запитання. Але з допомогою вихователя все ж таки давали правильні відповіді. Не проявляли інтерес до отримання нових знань 8,7% (3 дітей) в ЕГ та 18,8% (6 дітей) в КГ. Діти не змогли прийняти участь у бесіді.

З метою з'ясування сформованості інтересу дітей до взаємодії з елементами національної культури застосовувався метод педагогічного спостереження у процесі художньо-мовленнєвої діяльності (діяльність, пов'язана з літературними творами, зображувальна діяльність, заняття художньою працею тощо).

Мета спостереження: дослідити емоційні прояви дітей дошкільного віку під час їх спілкування з творами художньої літератури. Об'єкт спостереження: діти старшої дошкільної групи. Предмет спостереження: емоційні прояви (міміка, жести, образність мовлення) дітей. Завдання спостереження: 1) з'ясувати здатність до виявлення дітьми інтересу, бажань до включення в різні види художньої діяльності з елементами народної культури, що дозволяє простежити патріотичну позицію дитини.

Методика «Придумай казку та намалюй» (колективна робота).

Придумування казки захоплює дітей, будить їх творчу активність, бажання домислити, щось додати. Цьому сприяють різноманітні творчі завдання: намалювати словесний портрет головних дійових осіб; ввести в казковий сюжет нового героя; поширити казку новими епізодами; уявити себе на місці казкового героя, передати його стан, почуття за допомогою жестів, міміки, голосу; намалювати діючих персонажів, сюжетну лінію.

Провівши спостереження за художньо-мовленнєвою діяльністю дітей, ми виявили прагнення дітей спілкуватися рідною мовою, відображувати та малювати сюжети українських народних казок. 80,7% (25 дітей) в ЕГ та 15,7% (5 дітей) в КГ орієнтувалися в сюжетах українських народних казок, проявляли позитивні емоції під час малювання: раділи, посміхались, дивувались. Діти були активними, добрими. У 16,1% (5 дітей) в ЕГ та 50% (16 дітей) в КГ, проявлялися одноманітність сюжетів, більш стримані емоції під час малювання, діти майже не ділилися враженнями. Діти, які належали до низького рівня 3,2% (1 дитина) в ЕГ та 34,3% (11 дітей) в КГ проявляли свої емоції та почуття стримано, могли проявляти негативне ставлення.

Важливим елементом діагностичної роботи за поведінковим компонентом вихованості старших дошкільників любові до рідного краю є виявлення рівня досвіду патріотичної поведінки.

З метою перевірки таких показників, як уміння турбуватися про оточуючих, надавати допомогу; наявність досвіду колективної діяльності

суспільно-громадського спрямування з дошкільниками проводиться індивідуальна бесіда (розроблена С. Матвієнко).

Індивідуальна бесіда. Бесіда складається із 10 запитань. Мета: виявлення наявності активної життєвої позиції по відношенню до рідного міста; піклування про свою сім'ю, бажання брати участь у родинних та суспільно значущих заходах. Запитання до дітей:

1. Як часто ти гуляєш рідним містом? Тобі подобається наше місто?
2. Чи вважаєш ти, що слід його берегти?
3. Як ти слідкуєш за чистотою міста – не засмічуєш його, не ламаєш зелених насаджень тощо.
4. Чи береш ти участь у заходах та святах, які проводяться у нашому місті?
5. Чи береш ти активну участь у спільних справах своєї родини?
6. Як ти піклуєшся про своїх рідних?
7. Чи береш ти активну участь у заходах, які проводяться у дитячому садку? У яких саме? Чи подобаються тобі такі справи?
8. Чи створював ти подарунки (подарунки) для захисників України?
9. Чи подобається тобі відвідувати музеї, театр?
10. Як би ти був чарівником, щоб ти вдіяв, щоб наше місто було ще кращим?

За результатами індивідуальної бесіди виявлено, що 71% (22 дитини) в ЕГ та 15,7% (5 дітей) в КГ добре впоралися с завданням: швидко та правильно відповідали, могли пояснити свою відповідь, розмірковували, перш ніж дати відповідь. Діти висловлювали інтерес до минулого і сучасного свого народу, сім'ї, рідного краю. Мають уявлення про пам'ятки міста.

Натомість 25,8% (8 дітей) в ЕГ та 28,1% (9 дітей) в КГ відчували труднощі при, було видно, що на деякі запитання у них негативна відповідь. Низький рівень показали 3,25% (1 дитина) в ЕГ та 56,2% (18 дітей) в КГ важко йшли на контакт, на питання відповідати відмовлялися. Виявляють нестійкий інтерес до історії свого рідного краю, його пам'яток. Слабо

орієнтується в емоційних станах оточуючих, поряд з добрими вчинками часто спостерігаються прояви негативної поведінки і ставлення до навколишнього світу.

На контрольному етапі, який проводився з вересня по жовтень 2021 року, була поставлена мета – виявлення динаміки змін у вихованні любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп.

На контрольному етапі дослідження рівня виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку застосовувалися методики, подібні до тих, що і при первинній діагностиці.

Комплекс завдань дозволяє визначити рівні вихованості досліджуваних дітей старшого дошкільного віку.

Результати статистичної обробки даних про рівні вихованості любові до рідного краю в ЕК та КГ після експерименту наводимо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівні вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку у ЕГ та КГ (у %)

Рівні	Експериментальна група (45 дітей)		Контрольна група (47 дітей)	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Високий	17	37,7%	15	29,7%

Середній	19	42,2%	18	38,3%
Низький	9	20,0%	15	31,9%

Для наочності відсотки співвідношення, які були представлені у формі діаграми (див. рис. 2.3.)

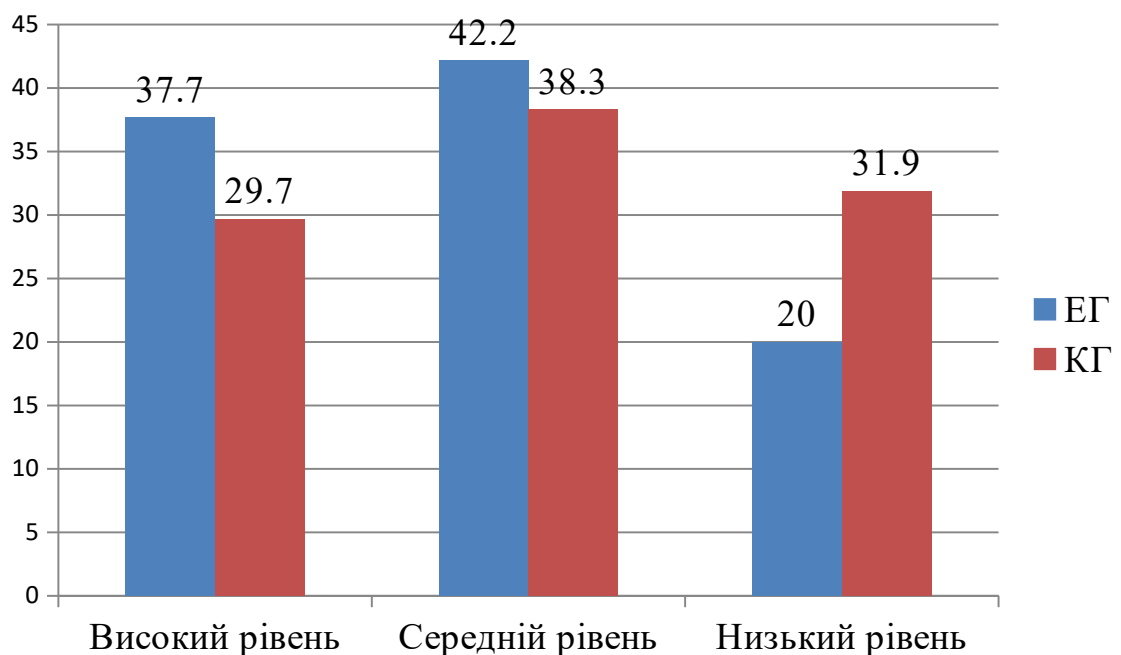

Рис. 2.3. Рівні вихованості любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку в EG та KG групах після формувального експерименту.

Отже на початку експерименту У EG рівні розподілилися наступним чином: високий – 24,4% (11 дітей), середній – 44,4% (20 дітей), низький – 31,2% (14 дітей). Після формувального експерименту ми одержали такі показники: високий – 37,7% (17 дітей), середній – 42,2% (19 дітей), низький – 20% (9 дітей). KG на початок експерименту мала: високий рівень – 27,6% (13 дітей), середній – 40,4% (19 дітей), низький – 32% (15 дітей). На час контрольного зрізу: високий 29,7% (14 дітей), середній – 38,3% (18 дітей),

низький – 31,9% (15 дітей). Результати експерименту показують значні зрушення у ЕГ та набагато менші у КГ.

Таким чином, можна стверджувати, що теоретично обґрунтований та реалізований комплекс форм і методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку, був ефективним, що доведено порівняльним аналізом результатів рівнів вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку у ЕГ та КГ на момент констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Все вищезазначене підтверджує гіпотезу наукового дослідження та дає основу для формулювання загальних висновків.

Висновки до розділу 2.

1. У другому розділі кваліфікаційної роботи було проведено експериментальне дослідження з метою перевірки гіпотези, що виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку буде здійснюватися більш успішно якщо:

- підвищити рівень оволодіння дітьми достатнім об'ємом знань та уявлень про навколишній світ – свій край, свою країну, родину, людей, що живуть навколо;

- використовувати ціннісні орієнтації особистості, їх емоційне засвоєння, що визначається й закріплюється у діяльності;

- створити умови розвитку особливої поведінки, орієнтації, діяльності, колективні та трудові уміння, спілкування рідною мовою, дотримання обрядів, залучення до громадського та культурного життя, шанування національних та родинних традицій, що в кінцевому підсумку визначає

2. В ході констатувального етапу експерименту були визначені критерії, показники та рівні вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку, вивчення яких у ЕГ та КГ здійснювалось за

допомогою діагностичних завдань. Результати проведеної роботи: високий рівень мають 24,4% (11 дітей) в ЕГ та 27,6% (13 дітей) в КГ, середній – 44,4% (20 дітей) в ЕГ та 40,4% (19 дітей) в КГ, низький – 31,2% (14 дітей) в ЕГ та 32% (15 дітей) в КГ.

3. В ході формувального етапу експерименту був реалізований комплекс форм і методів (комплексні заняття, екскурсії, спостереження, дидактичні ігри тощо) роботи з виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи з працями науковців було встановлено основний категоріальний апарат, яким користуються психологи та педагоги при розкритті проблеми виховання любові до рідного краю у сучасному закладі дошкільної освіти. Моральне виховання дітей дошкільного віку – це цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування

моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки. Патріотичне виховання – виховання любові до рідного краю, Батьківщини, відданість їй і своєму народові. Одним із основних напрямів виховання любові до рідного краю є краєзнавство.

Емпіричне дослідження проходило в три етапи. На першому етапі дослідження проводилася обробка та аналіз первинних результатів вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп. В результаті отриманих даних показники виховання любові до рідного краю обох груп були близькими за значеннями. Більшість дітей старшої дошкільної групи мали низький рівень вихованості любові до рідного краю.

На другому формуючому етапі нашого дослідження для контрольної групи ми не змінювали педагогічні умови виховання любові до рідного краю. Тоді як для експериментальної групи був розроблений комплекс форм і методів виховання любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

Організація роботи з виховання любові до рідного краю дітей дошкільного віку здійснювалась як комплексне розв'язання пізнавальних, навчальних, виховних та мовленнєвих завдань.

Організовуючи роботу з виховання любові до рідного краю експериментатор використовував широке коло організаційних форм (комплексні заняття, бесіди, ігри, конкурси, свята, розваги, цільові прогулянки, екскурсії.), методів (наочні, словесні, практичні та ігрові та ін.) та прийомів (сюрпризний момент, ігрові прийоми, використання фольклору, розглядання, розповідь та ін.) роботи з дітьми.

Результати статистичної обробки даних вихованості любові до рідного краю мають такі позиції: на початку експерименту У ЕГ рівні розподілилися наступним чином: високий – 24,4% (11 дітей), середній – 44,4% (20 дітей), низький – 31,2% (14 дітей). Після формувального

експерименту ми одержали такі показники: високий – 37,7% (17 дітей), середній – 42,2% (19 дітей), низький – 20% (9 дітей). КГ на початок експерименту мала: високий рівень – 27,6% (13 дітей), середній – 40,4% (19 дітей), низький – 32% (15 дітей). На час контрольного зрізу: високий 29,7% (14 дітей), середній – 38,3% (18 дітей), низький – 31,9% (15 дітей). Дані показують позитивну динаміку в ЕГ та невисоку у КГ.

Такі результати повністю підтверджують нашу гіпотезу - реалізований комплекс форм та методів ефективно впливає на загальний рівень вихованості любові до рідного краю у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістотель. Політика Арістотель ; пер. з давньогрец. Кислюк О. Київ : Основа, 2000. 239 с.
2. Бех І.О. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 6. С. 4–8.

3. Бех І.О. Своєрідність громадянськості педагога за Сухомлинським В.О. *Педагогічна газета*. 2007. №12. С.4.
4. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. *Знання* 2002. С. 36-49.
5. Бондар В.К. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. С. 13. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич: Відродження, 1997. С.214.
6. Боровська О. Токарева Т. Формування громадянської компетентності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №6. С. 58.
7. Бусел В. Т., Газіна І.О. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. та голов. ред. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. С. 894.
8. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1975. Т. 6.: С. 97.
9. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. Київ: Знання, 2008. С. 566.
10. Власова В. Г. Формування патріотичних почуттів учнів засобом комплексу мистецтв. Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. 2016. Київ: Основа. С. 70-74.
11. Гавриш Н., Крутій К. Патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.
12. Ганник Н. Виховуємо патріотів. *Палітра педагога*. 2009. № 4. С.6, 7.
13. Гегель Г. Філософія права : пер. с нем. Г. Гегель. М., 1990. С. 524.
14. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9 -14.

15. Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 290.
16. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). К.: Райдуга, 1994. С.61.
17. Енциклопедія державного управління : у 8 т. наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 3: Історія державного управління : С. 788.
18. Енциклопедія політичної думки : пер. з англ. Київ : 2000. С. 472.
19. Жадан І. Проблеми громадянської освіти *Педагогічна газета*. 1999. № 11. С. 2.
20. Закон України «Про дошкільну освіту». Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту. К. 2010.
21. Зеленова Н. Р. Осипова К. Е Цивільно-патріотичне виховання дошкільнят. К.: «Видавництво Скрипторій», 2008. С. 112.
22. Ігнатенко П., Крицька Л. Громадянське виховання: історичний аспект *Шлях освіти*. 1997. № 1. С. 38-43.
23. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» (додаток до листа МОН від 25 липня 2016 р. №1/9-396). *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №8. С. 52-57.
24. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.07. Київ, 2010. С. 20 .
25. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків: Видавнича група «Основа», 2016. С.216 .

26. Концепція патріотичного виховання дітей та молоді Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції патріотичного виховання дітей і молоді і методичних рекомендацій щодо патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16.06. 2015 №641. URL : <http://pnpu.edu.ua/files/knpvdm16062015> . (дата звернення: 10.07.2021).
27. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності *Дошкільне виховання*. 2003. № 2. С. 3-8.
28. Кононко О.Л. Душевність, людяність, щирість *Дошкільне виховання*. 1999. №2. С. 8–9.
29. Кремень В. Г. Веління часу: плекати національну гордість у молоді *Педагогічна газета*. 1998. № 7. С. 1.
30. Кокуева Л. В. Воспитание патриотизма у детей старшего дошкольного возраста: дис... канд. пед. наук; 13.00.01, 13.00.07. Ярославль, 2002. С.228.
31. Кононко О. Л. Про Базову програму розвитку дошкільника «Я у Світі» *Дошкільне виховання*. 2008. №1. С. 3-6.
32. Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. Вісн. Нац. ун-ту Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків : Право, 2013. № 5(19). С. 50– 58.
33. Крутій К.Л. Котій Н. І Технологія формування полікультурної особистості (конспекти занять з українського народознавства з дітьми старшого дошкільного віку) . Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2010. С. 220 .
34. Кузь В. Г. Основи національного виховання: концептуальні положення. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., СергійчикЗ. О. Умань: Христинівська районна друкарня, 1993. С.108.

- 35.Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Патріотичне виховання в ДНЗ / уклад.. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. С. 192.
- 36.Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етнорегіону): дис. канд. пед. наук; 13.00.08 Івано-Франківськ. 2008. С.287 .
- 37.Лихачев Б. Т. Педагогика: курс лекцій: учеб. пособ. для студ. педагог. учеб. заведений. Москва: Эксмо, 2001. С.505.
- 38.Лобуренко Л., Старікова В. Мандруємо рідним містом, щоб його пізнати. Сценарій свята для старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №6. С. 20-23.
- 39.Лутовинова В. Критерії та основи методики оцінки результатів роботи з виховання любові до рідного краю дітей старшого дошкільного віку.*Нова педагогічна думка* . 2018. № 2 С.94.
- 40.Логвиненко І. І., Тарасова О. С. та ін. Патріотичне виховання в ДНЗ уклад. Харків: Видавнича група «Основа», 2017. С 463.
- 41.Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: кол. моногр. за заг. ред.. Кононко О.Л. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169-198.
- 42.Охрушак О., Александрова О. Наш район (дидактичне полотно для дітей старшої групи). *Дошкільне виховання*. 2018. №12. С. 12.
- 43.Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в інтересах сталого розвитку: URL: <https://dorobok.edu.vn.ua/file/get/1590>. (дата звернення: 10.08.2021)
- 44.Платон. Держава ; пер. з давньогрец. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. С.355.

45. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: Науково-методичний посібник. За ред. Слюсаренка В.Г., Проскури О.В. К.: ІЗМН, 1998. С. 196.
46. Панасюк Т. В, Нерянова С. І. Грищенко А.А. Базовий компонент дошкільної освіти Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Частина 5. упоряд. : Тернопіль: Мандрівець, 2014. С.144 . С. 5-31.
47. Поніманська Т.І. Виховання людяності: програмні вимоги. *Дошкільне виховання*. 2008. № 5. С. 7.
48. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників. К.: Вища школа, 2005. С. 150.
49. Плохій З.П. Формування екологічно мотивованої діяльності дошкільнят *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 10.
50. Про патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році Лист МОН № 1/9-523 від 16.08.19 року. URL: <https://osvita.ua/> (дата звернення: 05.08.2021).
51. Русова С. Ф. Національне виховання в ДНЗ за педагогічними ідеями. упоряд. Семіорова. В. В. Київ : *Редакції газет з дошкільної та початкової освіти*, 2014. С.128.
52. Руденко Ю.Д. Українська національна система виховання. К., 1991. С. 128 .
53. Стратегія патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>. (дата звернення: 20.07.2021).
54. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. К., 1996.
55. Сухомлинский В.А. Вибрані твори. Том п'ятий. Статті К.: Рад.школа, 1977. С.364.
56. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1986.

- 57.Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності
В. О. Сухомлинський. Київ : Рад. школа, 1966. С. 232.
- 58.Сухомлинский В. А. Рождение гражданина М.: Мол. гвардия, 1971. С.
336.
- 59.Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. школа, 1978.
С. 263 .
- 60.Терещенко І. Методист - друг і порадник. *Дитячий садок*. 2005.№ 319.
С. 30-32.
- 61.Тураніна Н. Формування етнокультурної компетентності дошкільника .
Дошкільне виховання.2006. № 8.С. 41.
- 62.Українське народознавство. Підручник. За загальною редакцією С. П.
Павлюка Київ Знання, 2004. С. 570.
- 63.Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. К.,
1993.С. 98 .
- 64.Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні.
Виховання і характер Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія
упоряд.Борісова З.Н., Смаль В.З. К 1990.С. 652.
- 65.Хайруддинов М. Козацька педагогіка. *Початкова школа* 2003. 8 С.59 -
62.
- 66.Цехмістера О. М. Формування патріотизму та виховання людяності в
дітей дошкільного віку. лекційне заняття методиста кафедри педагогіки
та психології ЛОППО. С. 7-9.
- 67.Цимбалістий Б. Родина і душа народу. Українська душа. К, Фенікс,
1992. С.66–96.
- 68.Цимбалістий Б. Тавро бездержавности. Джерсі Ситі : Svoboda, 1982. С.
39.
- 69.Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості
(психолого-педагогічні особливості) Педагогіка. 2005. №1. С. 8-10.
- 70.Чубинський П. Ще не вмерла Україна. К., 1991. С. 62 .

71. Шевчук А. Залучаємо дітей до музичних символів України. Дитячий садок. Мистецтво. 2007. № 3. С. 6–9.
72. Широков С. Явище патріотизму: структурний аналіз. Національна академія державного управління при Президентові України Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. Київ : НАДУ, 2019, вип. 2 (41).
73. Шкодовский Ю.М., Лаврентьев И.Н. и др. Харьков вчера, сегодня, завтра. Х., 2002. С. 242.
74. Шумада Наталя. Зерна народної мудрості. URL.: <http://www.ukrlib.com/Biblioteka/NarodSkazheIakZaviazheZernaNarMudrosti.Html>.
75. Шевчук А.С. Дитяча хореографія : навч.метод. Посібник. 3-тє вид., зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2016. С 288 . С. 8: іл.
76. Шевчук А.С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників . Фастів, Поліфаст, 2005. С 332 .
77. Шевчук А.С. Українські традиції – духовні опори життя і розвитку дитини. *Українське дошкілля*. 2008. № 1 (5). С. 10–15.
78. Шкрєбтїєнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: Одеса, 2019. С.20.
79. Щокіна М. Перспективи впровадження української етнопедагогіки в сучасний виховний процес. Вихователь – методист дошкільного закладу. 2009. № 4. С. 4 -9.
80. Шилова М. И. Диагностика нравственной воспитанности по методике. URL.: <http://shkolnie.ru/geografiya/71678/index.html>.
81. Яришева Н. Збережемо багатства дошкільця. *Дошкільнє виховання*. 2004. №3. С. 7–8.